

**Kuvallista fenomenologiaa hyödyntävän työnohjausotteen merkitys
asiantuntijatyön kehittämiseksi ja johtamiseksi**

Sari Ahola

Pro gradu –tutkielma

Hallintotiede, erityisesti johtamisen psykologia

2016

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Kuvallista fenomenologiaa hyödyntävän työnohjausotteen merkitys asiantuntijatyön kehittämiseksi ja johtamiselle

Tekijä: Ahola, Sari

Koulutusohjelma/oppiaine: Hallintotiede, erityisesti johtamisen psykologia

Työn laji: Pro gradu –työ X Sivulaudaturtyö __ Lisensiaatintyö __

Sivumäärä: 51

Vuosi: 2016

Tiivistelmä:

Työnohjaus on työn kehittämisen muoto, jonka tavoitteena on syventää ymmärrystä ja kehittää tasapainoisempi suhde omaan työhön ja työyhteisöön. Terapian viitekehysten käyttö työnohjauksessa on yleistä ja käsitteellisesti ongelmallista. Tutkimuksessa tarkastellaan tuoretta työn lähtökohdista nousevaa työnohjauksen muotoa, sen merkitystä asiantuntijatyön kehittämiseksi ja johtamiselle ja sen edellytyksiä laajentua työnohjauksen alalle. Tutkimuksen kohteena on kolmivaiheisen työnohjausotteen ensimmäinen vaihe, jossa viisi osallistujaa pyrki hahmottelemaan kokemuksellisen työnkuvansa kuvallisen työskentelyn ja reflektoryhmän avulla. Työskentelyote pohjaa kuvallisen fenomenologian lähtökohtaan, jossa kuviin ei liity taustaoletuksia vaan mielikuvan ajatellaan syntyvän silmänräpäyksessä. Kuva herättää narratiivisen kielen, jolla ihminen kertoo kokemuksistaan luontaisesti. Kuvallisella työskentelyllä pyritäänkin tuomaan näkyväksi aidosti koettuja työn ilmiöitä, joita tutkimalla ihmisen ja työn suhteessa voidaan edetä kohti muutosta.

Työnohjaustapaamisen nauhoite litteroitiin ja analysoitiin narratiivisen analyysin keinoin sekä yksityiskohdittain että kokonaisuutena. Tutkimuksen tärkeimpänä johtopäätöksenä voidaan todeta, ettei aikapaine sovi tällaiseen työnohjaukseen. Viimeisten osallistujien työskentely supistui kiireen tunnun takia, vaikka kerronnan kieli oli muuten pääosin narratiivista ja runsasta. Kuvien inspiroimana kerrottiin monipuolisesti erilaisista työn ilmiöistä. Samojenkin kuvien ja kertomusten tulkinta vaihteli osallistujien välillä. Kertomusten reflektio muodosti mielenkiintoisen monikerroksisen kertomuksen asetelman. Reflektoryhmä rikastutti työskentelyä sekä heijastamalla kertojan rakentamaa pääjuonta että nostamalla esiin uusia oivalluksia synnyttäviä sivujuonia. Kuvallisen kielen ja tarinallisten elementtien runsauden tulkittiin kuvastavan osallistujien onnistunutta pääsyä käsiksi kokemuksiinsa ilmiöihin.

Tutkimuksen perusteella kuvallista fenomenologiaa hyödyntävä työnohjausote toimi kokemuksellisen työnkuvan piirtämisessä esiin. Työnohjauksen seuraavassa vaiheessa osallistujien oli tarkoitus tutkia ilmiöitä tarkemmin ja sitä kautta valmistautua muutokseen. Tämä oman työn ilmiöiden näkyväksi tekeminen oli tutkimuksen mukaan kuvallista fenomenologiaa hyödyntävän työnohjausotteen tärkein merkitys asiantuntijatyön kehittämiseksi ja johtamiselle.

Avainsanat: asiantuntijuus, työnohjaus, kuvat, fenomenologia, narratiivisuus, narratiivinen tutkimus

Suostun tutkielman luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi X

Sisällys

1	Johdanto	4
2	Työnohjaus asiantuntijatyön kehittämisen ja johtamisen menetelmänä	6
2.1	Ohjaus professiona	6
2.2	Työnohjaus	9
2.3	Fenomenologinen lähestymistapa kokemuksen tutkimukseen.....	12
2.4	Kuvallisen fenomenologian lähestymistapa työnohjauksen muotona	15
3	Tutkimuksen toteutus	19
3.1	Aineistonkeruu ja osallistujat	19
3.2	Aineiston analyysin taustaoletukset.....	21
3.3	Aineiston analyysi.....	25
4	Tulokset	30
4.1	Amalia	30
4.2	Bertta	31
4.3	Cecilia.....	32
4.4	Diana.....	33
4.5	Elsa.....	34
4.6	Kertomisjärjestyksen vaikutus.....	35
4.7	Tarinalliset elementit, juonellisuus ja värit kertomuksissa ja reflektiossa.....	36
4.8	Saman kuvan ilmeneminen eri tavoilla	38
5	Pohdinta	43
	Lähteet.....	48

1 Johdanto

Työnohjaus on työn kehittämisen muoto, jossa ohjauksen ammattilainen auttaa työntekijää tutkimaan, tulkitsemaan ja jäsentämään työhön, työyhteisöön ja omaan työrooliin liittyviä kysymyksiä, kokemuksia ja tunteita (Onnismaa 2007). Tavoitteena on syventää ymmärrystä, oivaltaa työhön liittyviä kaavamaisuuksia ja sokeita pisteitä sekä lisätä kriittistä ja reflektiivistä ajattelua, ja tätä kautta kehittää tasapainoisempi ja vähemmän voimavaroja kuluttava suhde omaan työhön, työrooliin ja työyhteisöön (Räsänen 2006, 163; Nummelin 2007, 135-137). Työnohjaus toimii näin myös asiantuntijatyön kehittämisen ja johtamisen tukirakenteena. Työnohjauksen valtavirrat ovat tulleet terapiamaailmasta, ja erityisesti psykodynaaminen ja kognitiivinen viitekehys ovat edelleen vahvoina alalla sekä Suomessa että ulkomailla (Kärkkäinen 2012, 22; Nevala 2015b). Toisaalta työnohjauksen oppikirjoissa korostetaan, että työnohjaus ei ole terapiaa (mm. Williams 2000). On ristiriitaista, että terapian viitekehysten käyttöä pidetään kuitenkin riittävän perusteltuna. Nevala (2015b) pitää tarpeellisena kehittää työnohjaukseen oma teoria, joka nousee nimenomaan työn lähtökohdista.

Tämän tutkimuksen kohteena on tällainen ihmisen ja työn suhteeseen keskittyvä tuore työnohjauksen muoto, Montaasiohjaus. Sen teoria on rakentunut Lapin yliopiston hallinnoimassa yhteistyössä. Ohjaus tapahtuu kolmessa eri vaiheessa, jotka kaikki nojaavat erilaisiin teoreettisiin ja taiteellisiin viitekehyksiin. (Nevala 2015a.) Montaasiohjaus on yksi esimerkki taiteellisten menetelmien käytöstä työnohjauksessa, joka on lisääntymässä ja jota on monipuolisesti eri menetelmiä (Laine 2012). Julkaistua kirjallisuutta Montaasiohjauksesta tai sen tapaisista työnohjausotteista ei kuitenkaan vielä ole. Montaasiohjauksen kolmesta ohjauksellisesta alustasta tutkin tässä pro gradu –tutkielmassa ensimmäistä. Siinä ote on fenomenologinen ja impressionistinen, ja työskentelyn keskiössä ovat työnohjaaja Johanna Nevalan kehittämät kuvakortit. Kuvallisen fenomenologian tai luovan mielikuvituksen filosofian lähestymistapa ei lähde liikkeelle terapiamaailman viitekehyksistä, vaan työilmiöitä koskevista autenttisista kokemuksista. Kuvallisella fenomenologialla viitataan silmänräpäyksessä tapahtuvaan mielikuvan syntymiseen. (Nevala 2015b.) Kuva ilmenee ennen ajattelua ja herättää narratiivisen kielen, jolla ihminen kertoo luontaisesti kokemuksistaan (Bachelard 2003). Tarkoitus on kuvien inspiroimana hahmotella esiin

osallistujan kokemuksellinen työnkuva, jota työstetään ohjauksen myöhemmissä vaiheissa ja jonka tutkimisen pohjalta pyritään lopulta kohti muutosta (Nevala 2015b).

Oma kiinnostukseni aiheeseen heräsi Nevalan kuvakorttien käyttämisestä itsensä johtamista käsittelevällä syventävällä kurssilla alkuvuodesta 2014. Kuvia käytettiin samaan tapaan työskentelyn alussa tuomaan mieleen tärkeältä tuntuvia ajatuksia ja tunteita, joita halusi käsitellä ryhmässä. Menetelmä toimi mielestäni hyvin, vaikken osannutkaan selittää, miten ja miksi kuvan inspiroimana kerronta sai mielestäni avoimemman ja kokemuksia paremmin kuvaavan luonteen. Noin vuotta myöhemmin tartuin tilaisuuteen päästä tutkimaan kuvallisuutta pro gradu –tutkielman aiheena. Kiinnostukseni asiantuntijatyön tukemiseen ja kehittämiseen on tiivistynyt opintojen aikana, ja työnohjaus tuntui tärkeältä tässä mielessä. Työnohjaus on vielä monin paikoin tuntematon työn kehittämisen tukirakenne, ja kirjallisuuskatsaus paljasti sillä olevan monenkirjavia muotoja, menetelmiä ja viitekehyksiä. Työnohjauksen alalla on olemassa selkeä kehittämisen tarve. Halusin tutkia, mitä kuvallista fenomenologiaa hyödyntävä työnohjausote tarkoittaa ja olisiko kuvallista lähestymistapaa hyödyllistä laajentaa työnohjauksen alalle.

Tutkimuskysymykseksi muodostui: *Mitä kuvallista fenomenologiaa hyödyntävä työnohjausote tarkoittaa asiantuntijatyön kehittämislle ja johtamiselle?* Tutkimusaineisto oli nauhoite työnohjaustapaamisesta, jossa ryhmä asiantuntijatyössä olevia henkilöitä työskenteli Montaasiohjauksen ensimmäisellä ohjauksellisella alustalla. Aineiston analyysimenetelmäksi valikoitui narratiivinen analyysi, koska kokemuksista kertomisen tapa työskentelyssä oli varsin narratiivinen ja työskentelyyn kuuluva toisten kertomusten reflektointi muodosti mielenkiintoisen monikerroksisen kertomuksen asetelman. Halusin arvioida työskentelyä ja työnohjausotetta sekä yksityiskohdittain että kokonaisuutena.

Seuraavassa luvussa esittelen ensin ohjausta yleisemmin professiona ja työmenetelmänä, mistä siirryn tarkastelemaan työnohjausta asiantuntijatyön kehittämisen ja johtamisen menetelmänä. Näiden jälkeen on vuorossa fenomenologian esittely. Sen tarkoituksena on sekä tuoda esiin tutkijan teoreettinen viitekehys kokemuksen tutkimukseen että antaa lukijalle perustietoja, joiden pohjalta kuvallinen fenomenologia on ymmärrettävissä. Tästä siirryn esittelemään kuvallista fenomenologiaa hyödyntävää työnohjausotetta ja sen taustaa,

missä yhteydessä pohdin myös eroja ja yhtäläisyyksiä kuvallisen fenomenologian ja fenomenologian välillä. Näitä taustoja vasten tarkasteltuna tekemäni tutkimus merkityksellistyy ja tuo tietoa kuvallista fenomenologiaa hyödyntävän työnohjausotteen merkityksestä asiantuntijatyön kehittämiseksi ja johtamiselle.

2 Työnohjaus asiantuntijatyön kehittämisen ja johtamisen menetelmänä

2.1 Ohjaus professiona

Ohjaus on monilla eri alueilla sovellettava työmenetelmä, jossa ohjaaja antaa ohjattavalle aikaa, huomiota ja kunnioitusta. Ohjauksen tarkoituksena on auttaa ohjattavaa parantamaan elämäänsä ja hyödyntämään omia mahdollisuuksiaan tavoitteellisesti. Ohjaustyö on historian valossa suhteellisen uusi ilmiö, vaikka parantajia ja auttajia onkin ollut kaikilla kansoilla läpi historian. Ammatinvalinnanohjauksesta alettiin tarjota Saksassa ja Yhdysvalloissa 1900-luvun alussa, ja sen tarkoituksena oli saada Platonin (427-347 eaa.) sanojen mukaan ”oikea mies oikealle paikalle”. Suomessa Aksel Rosenqvist kirjoitti ensimmäisten joukossa 1920-luvulla onnistuneen uravalinnan merkityksestä yksilön itsetunnolle, tyytyväisyydelle ja yhteiskunnan tehokkaalle toiminnalle. Vaikka ammatinvalinnanohjauksen merkitys osana työnvälitystä osittain tunnustettiin, alkoi toiminta vakiintua Suomessa vasta toisen maailmansodan jälkeen. (Onnismaa 2007, 7, 13-14.)

Teollisessa modernissa yhteiskunnassa ohjaus perustui ohjaajan luotettavana ja yleispätevänä pidettyyn asiantuntijatietoon. Ohjattava nähtiin ongelmaisena ja ohjaaja oli ratkaisu ongelmaan. 1980-luvulta alkaen ohjauksessa alkoi yleistyä konstruktivistisia ja narratiivisia piirteitä vastauksena työelämän ja urakehityksen ennakoimattomuuteen. Ohjaus ja neuvonta ovat levinneet henkilökohtaisista uraohjauskeskusteluista monille toimintakentille. Pelkän opinto- tai uraohjauksen sijaan nykyään korostetaan eri ikävaiheissa tapahtuvan elämänsuunnittelun tärkeyttä. Ohjaus on nykyään yhteistyössä tapahtuvaa merkitysten etsimistä ja löytämistä, ja asiantuntijuus on jaettua. Ohjaaja on neuvottelukumppani ja metodinen opastaja tarkastellessa ja arvioidessa elämän mahdollisuuksia, riskejä ja eettisiä

kysymyksiä. (Onnismaa 2003, 4-6, Onnismaa 2007, 7-8, 15-16.) Sosiodynaaminen ohjaus korostaa ohjattavan kunnioittamista ja hänen elämäkokonaisuutensa ymmärtämistä. Ohjaaja kuuntelee, eläytyy ja auttaa inhimillisen viisauden avulla ohjattavaa rakentamaan ratkaisupolkuja. (Peavy 2004.)

Ohjaus ei ole yksittäinen ammattiala eikä myöskään tieteenala. Se ei ole terapiaa siinä mielessä, että siinä yritettäisiin parantaa jotain ongelmaa tai vajavaisuutta. Tarkoitus on sen sijaan tutkia ja selkiyttää yhdessä kysymyksiä liittyen esimerkiksi elämän- ja urasuunnitteluun. Ohjaus ei ole opetusta, vaikka onkin pedagogista toimintaa. Pääasiallisesti ohjaus ei myöskään ole neuvojen antamista, ellei ohjattava ole itse ensin ilmaissut omaa valintaansa tai mielipidettään. Ohjausammattilainen on avoin moneen suuntaan, pyrkii tunnistamaan ohjaustyöhön liittyviä rajapintoja ja kyseenalaistamaan ja määrittämään niitä jatkuvasti uudelleen. Ohjausalan asiantuntijuutta onkin kuvattu raja-asiantuntijuudeksi. (Onnismaa 2003, 7-9.)

Suomessa ohjauksella ja neuvonnalla on monia muotoja. Opinto-ohjausta tarjotaan eri asteiden oppilaitoksissa peruskoulusta korkeakouluihin saakka. Työvoimatoimistot tarjoavat ammatinvalinnan ja urasuunnittelun ohjausta, koulutus- ja ammattitietopalvelua, ammatillista kuntoutusta, työvoimakoulutusta ja työnvälitystä. Työelämässä ohjaukselliset käytännöt vaihtelevat eri organisaatioissa. Ohjauksen muotoja työelämässä ovat ainakin mentorointi, valmentavat johtamistyyli, työpaikkaohjaus, perehdyttäminen tai työhönopastus, sekä työnohjaus, konsultaatio ja *outplacement* eli tuki irtisanomisten yhteydessä. Näistä viittä ensimmäistä hoitavat yleensä organisaation palveluksessa olevat työntekijät tai esimiehet ja kolmea jälkimmäistä organisaation ulkopuoliset asiantuntijat. Ohjausta ja neuvontaa on myös terveydenhoitoalalla ja kuntoutuksessa osana kuntoutus- tai hoitosuunnitelmaa, ja se on myös osa sosiaali- tai nuorisotyötä sekä seurakuntien sielunhoitoa tai perhetyötä. Lisäksi on erilaisia moniammatillisia hankkeita, joiden yhteydessä toteutetaan ohjausta, esimerkiksi työssäoppiminen, työkokeilut ja työpajat. (Järvinen 2000, 176-177; Onnismaa 2007, 16-21.)

Tämä tutkimus keskittyy työnohjaukseen, mutta tarkastelen seuraavassa lyhyesti muita työelämässä käytettäviä ohjauksen muotoja selventääkseni niiden välistä suhdetta.

Mentorointi on luottamukseen perustuva kahdenvälinen suhde, jossa vanhempi tai muuten kokeneempi mentori toimii roolimallina ja välittää elämäkokemustaan ja hiljaista tietoa mentoroitavalle. Mentoroitava eli aktori on yleensä joko työuraansa aloittava tai uudessa työpaikassa tai tehtävässä aloittava henkilö, joka saa mentorilta perehdytystä uralleen ja tukea kehittymiseensä. Mentori kannustaa, valmentaa, neuvoo ja opastaa aktoria, mutta yleensä mentori ei ole saanut koulutusta ohjauksen tai neuvonnan ammattilaiseksi. (Järvinen 2000, 177; Räsänen 2006, 164; Onnismaa 2007, 85-86; Kärkkäinen 2012, 26-27.) Mentorointi juontaa juurensa mestari-kisälli-oppipoika-mallista, jossa nuori tavallisesti asettui mestarin huostaan oppimaan ammatin tiedot ja taidot sekä sisäistämään ammattikunnan arvot. Nykyisin mentorin asema ei ole hierarkkisesti korkeampi suhteessa aktoriin, eikä aktorin ole tarkoitus oppia toimimaan mentorinsa tavoin vaan kehittää omaa osaamistaan yksilöllisesti. (Onnismaa 2007, 87-88.) Lisäksi mentorisuhteen ajatellaan opettavan ja motivoivan myös kokenutta mentoria (Jylhä 2005, 25).

Coachingia eli valmennusta on paljon erilaista. Esimerkiksi business coaching tarkoittaa organisaation ulkopuolisen valmentajan ohjaamaa tavoitteellista valmennusta, jossa valmennettavaa autetaan selkeyttämään ajatteluaan ja käyttämään voimavarojaan saavuttaakseen tavoitteensa työelämässä (Räsänen 2006, 164-165). Myös esimies voi toimia valmentajana päivittäisessä esimiestyössään (esimiescoaching) (Hellbom 2005). *Konsultaatiossa* organisaation ulkopuolinen asiantuntija kutsutaan auttamaan organisaatiota jonkin tietyn asian kehittämisessä tai ongelman ratkaisemisessa. Näitä voivat olla esimerkiksi organisaatiomuutos, strategian käyttöönotto tai prosessijohtaminen. Tilanteeseen sopivaa menetelmää käyttäen konsultti auttaa mukana olevia ihmisiä antamaan asioille omia merkityksiä ja pääsemään asetettuun tavoitteeseen. Konsultaatiotyössä voidaan erottaa prosessikonsultaatio ja asiantuntijakonsultaatio. (Räsänen 2006, 164; Onnismaa 2007, 90-91.)

Työnopastus on *perehdyttämisen* lähikäsite, ja sen tavoite on opettaa toimimaan uudessa työtehtävässä tai työpaikassa. Lisäksi työelämässä on tietenkin *työnjohtamista*, joka on organisaation tehtävään perustuvaa johtajan käsky- ja määräysvaltaa suhteessa johdettaviin työntekijöihin. (Kärkkäinen 2012, 26.) *Työssä oppimisen ohjaus* liittyy ammattitutkintoa opiskeleviin aikuisiin. Työssä oppiminen on osa tavoitteellista opiskelua, ja sen tavoitteet määritellään henkilökohtaisessa opiskeluohjelmassa ja näyttösuunnitelmassa. Työssä

oppiminen on samalla työpaikan toimintajärjestelmän ja toimintakulttuurin tarkastelua ja muokkaamista, koska työssä oppimisessa täytyy ymmärtää ammattitaidon haasteita suhteessa yhteisöön ja työn kokonaisuuteen. (Onnismaa 2007, 88-90.)

2.2 Työnohjaus

Edellä käsiteltyjen työelämässä käytettävien ohjauksen muotojen ohella merkittävä ohjauksen ja kehittymisen muoto on myös työnohjaus, johon tämä tutkimus keskittyy. Työnohjaus on ”työhön, työyhteisöön ja omaan työrooliin liittyvien kysymysten, kokemusten ja tunteiden tulkitsemista ja jäsentämistä yhdessä ohjaajan kanssa” (Onnismaa 2007, 91). Työnohjauksessa tutkitaan omaa työtä kahdenkeskisessä yhteistyössä työnohjaajan kanssa tai työnohjausryhmässä. Työnohjauksessa luodaan edellytyksiä ammatilliseen kasvuun ja kehitykseen havainnoimalla itseä ja omaa työtä. Työntekijä pyrkii ymmärtämään ammatillista itseään, valintojaan ja toimintaansa ja löytämään uusia näkökulmia työhönsä. (Siltala 2004, 242.) Tavoitteena on syventää ymmärrystä, oivaltaa työhön liittyviä kaavamaisuuksia ja sokeita pisteitä ja lisätä kriittistä ja reflektiivistä ajattelua, ja tätä kautta kehittää tasapainoisempi ja vähemmän voimavaroja kuluttava suhde omaan työhön, työrooliin ja työyhteisöön (Räsänen 2006, 163; Nummelin 2007, 135-137).

Työnohjaus on lähtenyt 1920-luvun Yhdysvalloista sosiaalityön alalta (Onnismaa 2007, 91). Suomessa työnohjausta on ollut sotien jälkeen 1950-luvulta lähtien. Sitä toteutettiin aluksi kirkollisen sielunhoitotyön tukena, sosiaalityössä ja psykoterapiatyössä, mistä se levisi 1970-luvulla myös kasvatus- ja opetustoimeen. 1990- ja 2000-luvulla työnohjaus on yleistynyt lähes kaikille ammattialoille. Eri ammattialat ovat käyttäneet työnohjausta omiin tarpeisiinsa, minkä takia työnohjauksella ei edelleenkään ole kirjallisuudessa ja tutkimuksessa yhtenäistä määritelmää. (Punkanen 2009, 12; Kärkkäinen 2012, 14; Ranne, Keskinen & Tapiala 2014, 5.) Suomalaisen työnohjauksen pioneerien mukaan työnohjauksen määrittely ja painotukset ovat ajan myötä kuitenkin selvästi muuttuneet. Alun yksilötyöhön keskittynyt toiminta on kehittynyt enemmän yhteisöjen ohjaukseksi. Fokus on siirtynyt pelkästä asiakkaasta myös työntekijään. Kirjallisesta ja etukäteen valmistellusta tapauskäsittelystä on siirrytty prosessimaiseen toimintaan, jossa työntekijä oppii ja rakentaa ammatillista identiteettiään. 1970-luvulla ihmissuhteisiin keskittyneen melko sattumanvaraisen keskustelun sijaan nykyään

pidetään olennaisena työtoiminnan analysoimista teoreettisesti perusteltavassa dialogissa ohjaajan ja ohjattavien välillä. Työnohjaukseen osallistuttiin alkuvuosina esimieheltä salaa, mutta 1970-luvulta alkaen esimiesten osallisuutta alettiin korostaa, ja työnohjauksessa painottui enemmän ohjattavien työn tavoitteellinen kehittäminen. (Keskinen 2014a.)

Työnohjaus on käsitteenä hieman vaikea, koska usein se suuntaa ajattelun virheellisesti työnopastukseen tai työhön perehdyttämiseen (Järvinen 2000, 176-177; Romana & Leimala 2005, 71; Punkanen 2009, 7). Muuta vakiintunutta käsitettä ei suomen kielessä kuitenkaan ole (Punkanen 2009, 7). Koska liike-elämässä ei ole tunnettu työnohjaus-termiä yksiselitteisesti (Räsänen 2006, 163), ovat esimerkiksi Romana & Leimala (2005) käyttäneet yritysmaailmassa työnohjauksia tehdessään termiä *sparraus*. Englannin kielessä työnohjausta vastaavasta toiminnasta käytetään käsitteitä *work-counselling*, *counselling* ja *supervision* (Punkanen 2009, 7). Näistä counselling on lähellä suomen kielen ohjausta ja neuvontaa, mutta samalla sen sävy viittaa terapiaan ja yleisten elämänongelmien käsittelyyn, joka on Suomessa tavattu pitää ohjauksesta erillisenä. *Supervision of work* on MOT-sanakirjan käännös työnohjaukselle, mutta käsite tuo enemmän mieleen valvonnan; työnohjauksellisen työtavan syntyä aikoina tunnettiin nimittäin vain esimiehen tekemää työnohjausta. (Onnismaa 2007, 161.) Esimiehen suorittamaa työnohjausta voidaan pitää ongelmallisena, sillä vastuuvollisuus ja hallinnolliset asiat saattavat vaikuttaa haitallisesti työnohjauksen muuhun tarkoitukseen (Beddoe 2012; Hair 2013). Ylipäättään suomen kielen ohjaus-käsitteellä on ”ohjailevampi” sävy kuin ohjausprosessissa on tarkoitus. Ohjaustyössä olennaisempi on ajatus kanssakulkemisesta, mikä ei juuri ilmene muiden kielten käsitteistä mutta minkä ranskan kielen *accompagnement* tavoittaa. (Onnismaa 2007, 161.)

Työnohjaus perustuu kokemuksellisen oppimisen prosessiin (Kajala 2005, 45; Vanne & Ruohonen 2005; Räsänen 2006, 163; Nummelin 2007, 134): siinä pohditaan työn arjessa syntyneitä kysymyksiä yhdessä, tarkastellaan syitä, seurauksia sekä omia ajattelu- ja toimintamalleja, sovitetaan asioita laajempiin yhteyksiin ja yhdistetään pohdinnasta syntyneitä tulkintoja käytäntöön eli arjen työhön. Syvällisen pohdinnan tavoitteena on ”oppia oppimaan omasta kokemuksestaan”, jolloin oppiminen ja kehittyminen ei tapahdu vain työnohjausistuntojen aikana vaan mahdollisuus pysähtymiseen on jatkuvasti arjen työssä (Nummelin 2007, 134-135).

Työnohjauksen perusmuotoja ovat yhteisötyönohjaus, ryhmätyönohjaus ja yksilötyönohjaus. Työnohjaustapaamisten kesto ja määrä on ennalta sovittu, ja tavallista on esimerkiksi kuukausittainen tapaaminen 1-3 vuoden ajan. (Punkanen 2009, 7, 28-33.) Työnohjauksen tavoitteet määritellään työnohjattavien johdolla työnohjaussuhteen alussa ja niitä arvioidaan tarvittaessa työskentelyn kuluessa. Tavoitteita voivat olla esimerkiksi työn laadun ylläpitäminen ja parantaminen, yhteistyösuhteiden kehittäminen, ohjattavan ammatillinen kasvu ja kehittyminen tai työssä jaksaminen. (Kärkkäinen 2012, 19-21.) Työnohjauksen onnistuminen kehittämismenetelmänä edellyttää osallistujien omaa kiinnostusta ja aktiivisuutta (Järvinen 2000, 183). Työnohjausryhmä on toimiva, kun sen jäsenet voivat luottaa toisiinsa ja olla vuorovaikutuksessa tasavertaisesti, toisia arvostavasti ja avoimesti. Ryhmän jäsenet kokevat voivansa puhua työstään ja tunteistaan turvallisesti ja kiertelemättä. Ryhmässä on sovittu yhteisesti selkeät pelisäännöt, joita noudatetaan. Joskus työnohjausryhmät eivät kuitenkaan saavuta tällaista työvirettä ollenkaan tai useimmiten eivät ainakaan onnistu jatkuvasti ylläpitämään toimintaa näin ihanteellisena. (Kajala 2005, 39.)

Työnohjauksen erilaisten toteutustapojen taustalla vaikuttaa monenlaisia taustateorioita ja viitekehyksiä, esimerkiksi oppimis-, vuorovaikutus- ja systeemiteoreettisia, psykodynaamisia, ratkaisukeskeisiä, narratiivisia ja toiminnallisia näkökulmia. Yleensä työnohjaaja kuitenkin perustaa työskentelyn työnohjattavien tarpeiden ja tilanteen mukaan useampaan kuin yhteen viitekehykseen ja pyrkii käyttämään kulloinkin sopivia menetelmiä. (Kärkkäinen 2012, 19-21.) Useiden viitekehysten käyttöä voidaan kuitenkin pitää ongelmallisena, mikäli ohjaaja ei tunne tai tiedosta kunnolla toimintaansa vaikuttavia viitekehyksiä. Työnohjaus voi tällöin muodostaa sirpaleisen kokonaisuuden, joka ei ole teoreettisesti perusteltu ja jonka viitekehyksestä ja merkityksestä ohjattavilla tai työnohjaajalla itselläänkään ei ole selvää käsitystä. Toiminnan perusteltavuus on tärkeää työskentelyn vaikuttavuuden ja onnistumisen kannalta, jolloin työnohjaajan ammattitaito ja teoreettinen ymmärrys nousevat erittäin tärkeään asemaan.

Tämän tutkimuksen kohteena oleva Montaasiohjaus-niminen työnohjaus perustuu eri vaiheissa erilaisiin teoreettisiin viitekehyksiin. Erilaiset taiteelliset lähestymistavat ovat myös voimakkaasti mukana työskentelyotteessa. (Nevala 2015a.) Montaasiohjauksessa käytetään eri vaiheissa erilaisia toiminnallisia menetelmiä (Nevala 2015b). Yleisesti toiminnallisiksi

menetelmiksi luetaan muun muassa kuvien käyttö tai niiden tekeminen, liike, musiikki, kirjoittaminen, pari- ja ryhmäkeskustelut sekä muu roolityöskentely. Toiminnallisilla menetelmillä pyritään esimerkiksi tuottamaan vaihtoehtoisia ajatuksia ja ratkaisumalleja, selkiyttämään ajatuksia ja tunteita sekä tukemaan vuorovaikutusta ja tunteiden ja ajatusten jakamista. (Williams 2000; Punkanen 2009, 63-69.) Montaasiohjauksessa käytettävä kuvallisuus toimii myös esimerkkinä luovuuden ja taiteen käytöstä työnohjauksessa. Tämä on suuntaus, johon kiinnostus lisääntyy jatkuvasti (Lybeck 2012).

2.3 Fenomenologinen lähestymistapa kokemuksen tutkimukseen

Fenomenologisessa lähestymistavassa kiinnitetään huomiota ihmisen kokemukseen: siihen, miten ihminen kokee todellisuutta tässä ja nyt. Sellaista fenomenologista tutkimustapaa, jonka kaikki hahmottaisivat samalla tavalla, ei kuitenkaan ole, kuten ei ole esimerkiksi yhteisesti ymmärrettyä hermeneuttista tai narratiivistakaan tutkimustapaa (Perttula 2008, 136). Omaa tutkimukseen vaikuttavaa ajattelua ohjaa vahvimmin Perttulan (2008) idea fenomenologisesta erityistieteestä. Se pyrkii yhdistämään Rauhalan (1995) eksistentiaalisen fenomenologian näkemyksen kokemuksen rakenteesta ja Giorgin deskriptiivisen fenomenologian näkökulman (mm. Giorgi & Giorgi 2003). Näistä syntyy Perttulan näkemys kokemuksen empiirisestä tutkimisesta (Perttula 2008, 115).

Intentionaalisuus tai mielellisyys on fenomenologisen näkökulman mukaan ihmisen tajunnallisen toiminnan ydin. Intentionaalisuus tarkoittaa tapaa, jolla tajunnallinen toiminta suuntautuu johonkin kohteeseen toimintansa ulkopuolelle. Kokemus tarkoittaa fenomenologisessa erityistieteessä merkityssuhdetta, joka sisältää sekä tajuavan subjektin että tajunnallisen toiminnan kohteen. Näitä kohteita voivat olla mitkä tahansa aiheet ihmisen elämäntilanteessa eli siinä todellisuudessa, johon ihminen on suhteessa. (Perttula 2008, 116-117.) Kokemus on siis ”elämäntilanteen tajuavaa ymmärtämistä”, jossa ”elämäntilanne merkityksellistyy ihmiselle kokemuksina” (Lehtomaa 2008, 166).

Psyykkinen ja henkinen ovat kaksi tajunnallisuuden toimintatapaa, joiden avulla elämäntilanne merkitsee ihmiselle jotain. Psykkisen kautta ihminen on suorassa ja välittömässä suhteessa elämäntilanteeseensa, sillä psyykkinen merkityksellistää ilman kieltä

tai sosiaalisesti jaettuina merkityksiä. Henkinen yleistävä toiminta kykenee tiedostamiseen, kielelliseen ilmaisuun ja teoretisointiin ja näin ollen ihmisten väliseen kanssakäymiseen. Henkinen yksilöllistävä toiminta on muutoin samanlaista kuin psyykinen, mutta se kykenee tiedostamiseen eli oman ymmärtämisen tajuamiseen. Fenomenologinen erityistiede tutkii sekä tiedostamattomia kokemuksia eli keskeneräisiä merkityssuhteita että tietoisia kokemuksia eli valmiiksi täydentyneitä merkityssuhteita. (Perttula 2008, 117-119.)

Ihminen muodostaa tajuavaa ymmärrystä elämäntilanteesta Perttulan (em, 120-123) mukaan kahdella tavalla. Aiheeseen uppoutunut ymmärtäminen syntyy välittömästi elämäntilanteen jostain aiheesta, johon ihminen on suhteessa. Ihminen ymmärtää monia asioita kehostaan käsin, ja tämä kehollisuus on fenomenologiassa tärkeä. Loput ymmärtämisestä tapahtuu rakentavana ymmärtämisinä, jossa ihminen luo itselleen elämäntilannetta. Koska ihminen kykenee henkisen yleistävän toiminnan avulla irtautumaan pakottavista aiheista elämäntilanteessaan, hän voi luoda ja muokata aiheita ideaaliseksi elämäntilanteeksi, joka kuitenkin on hänelle ihan yhtä todellinen ja olennainen. (em, 120-123.)

Elämäntilanteen ulottuvuudet eli aiheet voidaan jäsentää esimerkiksi ideaaliseen, aineelliseen, elämänmuodolliseen ja keholliseen ulottuvuuteen. Ideaalinen todellisuus käsittää henkisen yleistävän toiminnan luoman todellisuuden. Aineellinen todellisuus muodostuu niistä kehon ulkopuolisista fyysisesti olemassaolevista asioista, joihin ihminen voi olla suhteessa aistiensa avulla. Elämänmuodolliseen todellisuuteen kuuluvat ne ihmisten väliset elämisen säännöt, periaatteet ja tavat, joiden mukaan ihmisyhteisöt elävät. Ihmiset elävät samanaikaisesti useissa elämänmuodoissa. Kehollinen todellisuus tarkoittaa ”ihmisen koettavissa olevaa elävää ruumista” ja samalla paikkaa josta käsin suurin osa elämäntilanteesta jäsentyy. Kaikkia elämäntilanteita kaikenlaisine aiheineen voi tarkastella fenomenologisen, hermeneuttisen ja narratiivisen kokemuksen tutkimuksen keinoin. Fenomenologinen tutkimustapa on kuitenkin parhaimmillaan aineellisessa ja kehollisessa suhteessa muodostuvien kokemusten tutkimisessa, sillä tutkittava aihe on mieluiten sisällöltään rajattu ja ajallisesti nykyhetkessä. (Perttula 2008, 150-152.)

Fenomenologisessa erityistieteessä pyritään ymmärtämään ja kuvaamaan tutkittavaa ilmiötä sellaisena kuin se tutkittaville ilmenee. Tulkinnan liittäminen tutkimukseen tapahtuu vasta

empiirisen osuuden jälkeen. (Perttula 2008, 147-148.) Ihmisen arkipäiväistä tapaa kokea elämäntilannettaan kutsutaan fenomenologiassa luonnolliseksi asenteeksi, ja tämä luonnollinen asenne on se, minkä synnyttämiä kokemuksia halutaan tutkia. Fenomenologisessa tutkimuksessa ei tavallisesti olla kiinnostuneita reflektoiduista tai arvioituista kokemuksista. Fenomenologisen tutkimuksen tavoite on ensisijaisesti ymmärtää ihmisen välitöntä eli aiheeseen uppoutunutta kokemista, mutta koska reflektiivinen kokemisen tapa on myös ihmiselle luonnollista ja arkista, pitää Perttula rakennettuja kokemuksia välittömän kokemuksen ohella fenomenologisen erityistieteen tutkimuskohteina. (em, 138-139.)

Fenomenologisessa tutkimuksessa tutkijan paikka on niin sosiaalisesti neutraali kuin mahdollista. Tällä on tarkoitus houkuttaa tutkittavaa kuvaamaan kokemuksiaan juuri sellaisina kuin ne elävinä kokemuksina hänelle ilmenevät. Kokemusten kuvaustilanteessa tutkija voi esimerkiksi olla läsnä keskittyneesti kiinnostuneena kuuntelijana, joka ei esitä omia kokemuksia tai tulkintoja toisen kokemuksesta. (em, 155.)

Fenomenologinen reduktio on fenomenologinen menetelmä, jonka avulla tutkijan on mahdollista löytää olennainen tutkittavien kokemuksista, kun hän alkaa kokea uudelleen ja ymmärtää tutkimuksellisesti tutkittavien tutkimustilanteessa kuvaamaa kokemusta. Tutkija pyrkii objektiivisuuteen eli kohteenmukaisuuteen siinä mielessä, että saisi tutkimansa ilmiön näyttäytymään sellaisena kuin sille on olennaista, eikä ilmiön ymmärtämisessä olisi subjektiivisuutta eli yksilökohtaista vaihtelevuutta. Metodina reduktio koostuu sulkeistamisesta ja mielikuvatasolla tapahtuvasta muuntelusta. Sulkeistaminen on ankaraan tieteelliseen asenteeseen sitoutumista tutkijan luonnollisen asenteen sijaan koko aineiston analyysin ajan. Sulkeistamisessa tutkijan on tunnistettava ja tiedostettava tutkittavaan ilmiöön etukäteen liittämiään merkityssuhteita ja siirrettävä ne syrjään mielestään, jotta ne eivät vaikuttaisi tutkittavan ilmiön ymmärtämiseen. (em, 144-145.)

Sulkeistamisessa onnistuminen on eksistentiaalisen fenomenologian näkökulmasta kuitenkin aina rajallista, sillä tutkijan esiyymmärtäneisyys eli hänen oma elämäntilanteensa rajoittaa hänen kykyään ymmärtää täysin tajunnallisesti toisen kokemusta (Lehtomaa 2008, 165, 192-193). Reduktion toinen osa-alue, mielikuvatasolla tapahtuva muuntelu, pakottaa

systemaattisesti toteutettuna tutkijan seulomaan esiin nimenomaan ne olennaiset tavat, joina tutkittavan kokemus ilmenee. Mielikuvatasolla tapahtuva muuntelu tapahtuu tutkijan mielessä, kun hän muuntelee erilaisia merkitysyhdistelmiä ja vaihtelee ilmaisun abstraktiotasoa löytääkseen kokemusten ja tutkittavan ilmiön välttämättömän ja riittävän ytimen. (Lehtomaa 2008, 165-166; Perttula 2008, 145-146.)

2.4 Kuvallisen fenomenologian lähestymistapa työnohjauksen muotona

Montaasiohjaus on kehittymässä oleva työnohjauksen muoto. Siinä ei keskitytä ihmisen sisäiseen maailmaan eikä liioin työn ilmiöihin ihmisestä erillisinä, vaan lähtökohtana on nimenomaan työn ja ihmisen välinen suhde. Montaasiohjauksessa työskennellään kolmella alustalla, jotka ovat Kokemuksellinen työnkuva, Miniatyyritutkimus ja Elokuvakäsikirjoitus. Erilaiset tieteet ja taiteet ovat edesauttaneet alustojen kehittämistä käytännössä erilaisissa työyhteisöissä. Lapin yliopisto on hallinnoinut yhteistyötä, jossa Montaasiohjauksen teoria on rakennettu. Työsuojelurahasto (TSR) on tukenut konseptin rakentumista. (Nevala 2015a.)

Montaasiohjauksessa tavoitteena on tulla näkyväksi kolmella tavalla. Ensimmäisellä alustalla tullaan näkyväksi itselle ja nähdään moniääninen Kokemuksellinen työnkuva. Toisella alustalla tehdään miniatyyritutkimuksia, joilla tehdään näkyväksi työn moninaisia ilmiöitä ja niiden kerroksellisuutta. Kolmannella alustalla oman työn tutkiminen tehdään näkyväksi toiminnassa, jonka tavoitteena on muutos. Ihmisen ja työn välinen suhde pyritään kirjoittamaan uudelleen ja tuomaan jollakin tavalla näytteille, sillä pelkän yksilön kokemuksen sijaan työnohjauksessa syntyvien asetelmien ajatellaan kertovan laajemmin työelämästä. Työnohjauksen tuloksena on näin ollen yhteisen yhteiskunnallisen ymmärryksen ja viisauden jakamista. (Nevala 2015b.)

Kokemuksellinen työnkuva, Miniatyyritutkimus ja Elokuvakäsikirjoitus perustuvat erilaisiin teoreettisiin ja taiteellisiin lähtökohtiin. Ensimmäisen alustan teoreettinen lähtökohta on fenomenologia ja taiteellinen lähtökohta on impressionismi. Toinen alusta pohjaa kompleksisuusteorioihin ja hermeneutiikkaan sekä moderniin taiteeseen ja elokuva- ja montaasifilosofiaan. Kolmannella alustalla teoreettinen lähtökohta on pragmatismi ja

taiteellinen lähtökohta eepinen teatteri. (Nevala 2015b.) Keskityn tässä tutkimuksessa ensimmäiseen alustaan eli Kokemuksellisen työnkuvan rakentamiseen.

Impressionismi (impressio, vaikutelma) oli taidesuuntauksena vastareaktio realistiselle ilmaisulle ja valokuvaukselle. Se keskittyi värimaailman, valojen ja varjojen kylläisyyteen, tulkintaan ja vaikutelmiin. Luonnosmaisuuudella tavoitettiin tunnelmia ja merkityksellisyyden tuntua. Impressionismi ja fenomenologinen filosofia kehittivät lähes samanaikaisesti 1800-luvun loppupuolella. Myös fenomenologiassa ollaan kiinnostuneita ilmiöiden realistisen luonteen sijaan siitä, miten asiat meille näyttäytyvät ilman käsitteellistä erittelyä ja luokittelua. Tärkeää on tyyni läsnäolo ja pidättäytyminen arvostelemasta. ”Voidaan ajatella, että sekä impressionistinen taiteilija että fenomenologinen tutkija ovat samanlaisen haasteen edessä: voidakseen tavoittaa näkymän olemus, on opittava nöyrästi katsomaan ja tarkkailemaan.” (em, 6.)

Nevalan (2015b) mukaan Montaasiohjauksen ensimmäisellä alustalla pyrkimys on pitäytyä fenomenologisessa katseessa ja impressionistisessa ilmaisussa syventymättä yksilön psykologiaan tai sisäistä maailmaa kuvaavaan ekspressionistiseen ilmaisuun (vrt. Lybeck 2012). Katse on siinä, miten työn ilmiöt ja työn olemus ilmestyvät tilan keskelle. Toisella alustalla voidaan jo rakentaa esimerkiksi kertomuksellista logiikkaa. Ohjaajan tehtävä ensimmäisellä alustalla on auttaa osallistujia kertomaan työstä ja sen ilmiöistä kokemuksesta käsin ja monipuolisesti. Ohjaaja katsoo ja kuuntelee mahdollisimman tarkkaan, mitä ”on”, ja taltioi ja kirjoittaa kokemuksellisen työnkuvan näkyväksi. Hän myös vahvistaa kokemuksellista työnkuvaa lausumalla sen uudelleen, ja tekee näin näkyväksi työyhteisön sanoja, työn uutta vivahdetta. (Nevala 2015b.) Ohjaaja ei tulkitse syntyvää asetelmaa (em.; ks. myös Williams 2000, 185).

Pyrkimys kertoa kokemuksesta käsin tarkoittaa käytännössä *kuvallista kerrontaa*. Poeettisen fenomenologian suurimman vaikuttajan, Gaston Bachelardin (1884-1962), mukaan on olemassa käsitteisiin pohjautuva kieli ja kuvitteluun pohjautuva kieli, jotka ovat vastakkaisia toisilleen. Käsitteellisen kielen tarkoitus on luokitella tosiasioita ja toimia rationaalisen ajattelun mukaan. Kuvittelun kielelle keskeistä on kuvallisuus ja uneksinta. Bachelardin mukaan vain kuvittelun kielen löydettyään ihminen voi tuntea elävänsä itse ja olla onnellinen.

(Bachelard 2003, Nevala 2015b.) Kulttuuripsykologi Jerome Bruner (s. 1915) erottaa myös kaksi kieltä: narratiivisen kielen ja loogis-tieteellisen eli paradigmaattisen kielen. Paradigmaattinen kieli on samantapaista kuin Bachelardin käsitteellinen kieli, ja sen tulee olla johdonmukaista ja ristiriidatonta. Narratiivisella kielellä taas pyritään ilmaisemaan ihmisen tarkoituksia ja toimintaa, eikä sen ole tarpeen olla realistista tai pyrkiä käsitteellistämään totuutta. Narratiivinen kuvallinen kieli pyrkii tekemään näkyväksi vielä paljastumatonta ja sitomaan yksilön ymmärrystä ja kokemusta maailman yhteiseen kulkuun. (Bruner 1986.)

Työnohjauksen ensimmäisellä alustalla ohjaajan tehtävä on siis auttaa osallistujia kohti kuvallista kieltä. Työstä kertomiseen on tärkeää löytää sellainen puhumisen tapa, jonka työnohjattavat kokevat elävänsä, sillä usein työstä puhutaan työyhteisöissä kivettyneillä tavoilla. Kuvataksaan työn ja ihmisen välistä suhdetta oikein sanat voivat Bachelardin termin tarvita vain uuden vivahteen, jolloin kieli löytää kuvan ainutkertaisen esiintulon kautta kosketuksen alkuperäänsä. Kuvallisuuden tarkoituksena ensimmäisellä alustalla on siis muuttaa puhe järjestelmä- ja professiotason puheesta narratiiviseksi puheeksi, poistaa tätä kautta kielen rakentamia valtasuhteita ja mahdollistaa ohjausprosessin tapahtuminen ohjattavien omalla kielellä ulkoisen kehyksen sijaan. Kuvallisuuden on myös tarkoitus viedä naiivisuuden kautta sellaisten ilmiöiden äärelle, jotka eivät muuten voisi tulla näkyviksi. Tätä kautta avataan uusia ulottuvuuksia. (Nevala 2015b.) Kuvalliseen fenomenologiaan pohjautuvalla työskentelyllä pyritään myös hyväksymään ristiriitaisuuksien olemassaolo ja todellisuus- ja epätodellisuusfunktioiden samanaikainen läsnäolo (mm. Bachelard 2003).

Kuvalliseen kieleen siirtymisessä auttaa kuvallinen työskentely, jota voi olla esimerkiksi kuvan, mielikuvien tai unikuvien katselu tai kuvan tekeminen (Nevala 2015b). Tällaiset menetelmät ovat osa toiminnallisia menetelmiä (mm. Punkanen 2009). Tämän tutkimuksen aineistossa kuvallinen työskentely oli valmiiden kuvien katsomista, mikä on Nevalan (2015b) mukaan usein helpoin tie kuvalliseen kieleen. Kuva etäännyttää käsitteistä ja sen katsominen muuttaa huomaamatta kielen kuvalliseksi rakentaessaan kuvan ja kokemuksen välille suhdetta. ”Kuva ehdottaa jotain nähtäväksi, vaikkei sillä itsellään ole ymmärrystä siitä, mitä voisi nähdä, tai miten voisi kertoa. Näkemisen sisällön kertoja luo itse.” (em, 12.)

Kuvallisuutta on käytetty ohjaustyössä usein symbolisessa tai kategorisoivassa merkityksessä. Kuviin on ajateltu liittyvän yleispäteviä merkityksiä, joiden avulla ohjattavan tilanteesta voidaan tehdä päätelmiä. (Nevala 2015b.) Esimerkiksi psykoanalyttikot tulkitsevat kuvia ja liittävät niihin aina kontekstin (Bachelard 2003, 44), ja Rorschachin tai vastaavien musteläikkäkuvien avulla tehdään psykologisia testejä. Fenomenologisessa lähtökohdassa kuviin ei liity taustaoletuksia eikä niiden perusteella tehdä tulkintoja ohjattavan tilanteesta. Kuvat ilmenevät ohjattavalle sellaisina kuin ne ilmenevät. Kuvallisessa fenomenologiassa impressio ja fenomenologinen katse ovat tärkeitä: mielikuva syntyy kuvan perusteella silmänräpäyksessä. (Nevala 2015b.) Tällainen mielikuva on luonteeltaan alkukantainen, eikä siihen ehdi liittyä ennakoasenteita. Kuvalle ollaan läsnä kuvan hetkellä. (Bachelard 2003.) Myös Williams (2000, 185) puhuu ”irtautumisesta” ja ”unenomaisesta asenteesta”, joita kokemukseen uppoutuminen edellyttää. Sekä ohjattavan että ohjaajan on olennaista uskaltautua heittäytymään ja kehittelemään mielikuvaa pidemmälle (Nevala 2015b).

Bachelardin poeettisessa fenomenologiassa mielikuvitus ei ole menneisyydessä nähtyjen asioiden muistelua, vaan kuvittelu on perustavanlaatuinen tajunnan tapa, jolla inhimillinen maailma ”vartetaan” (engl. ”graft”) luonnolliseen maailmaan. Kuvittelu on linkki ihmisen olemiseen maailmassa ja myös ihmisen suhteissa toisiin. (Thiboutot, Martinez & Jager 1999.) Bachelard (2003) puhuu myös kajahtelusta ja vastakaiusta: kuvan kajahtelu ihmisessä koskettaa syvältä naiivisti ja herättää poeettisen kielen, ja vasta kajahtelun jälkeen herää mahdollisia vastakaikuja, tunteita tai muistoja. Kuva on olemassa ja ilmenee ennen ajattelua: ”Ennen kuin kuva liikuttaa pintaa, se on kosketanut syvyyksiä” (Bachelard 2003, 43).

Kuvasin aiemmassa luvussa fenomenologista lähestymistapaa kokemuksen tutkimukseen erityisesti Perttulan (2008) mukaan. Yhteistä lähestymistavoille on fenomenologinen katse (Nevala 2015b) tai fenomenologinen asenne (Perttula 2008) sekä kiinnostus reflektioimattomiin kokemuksiin. Bachelardin (2003) poeettinen kuvittelu muistuttaa Rauhalan (1995) ajatusta psyykkisestä toiminnasta eli ensiasteisesta intentioimisesta, jossa ihminen kokee aidosti, intensiivisesti ja välittömästi. Perttulan (2008) sanoin kyse on aiheeseen uppoutuneesta välittömästä kokemuksesta. Toisaalta kuvallista fenomenologiaa hyödyntävä työnohjausote poikkeaa muutamilla tavoilla ”perinteisestä” fenomenologisesta lähestymistavasta. Ensinnäkään kuvallisessa fenomenologiassa ei ole tärkeää kaivaa esiin sitä,

mikä ilmiön ilmenemisessä ja kokemisessa on olennaisinta. Toiseksi, tästä johtuen myöskään reduktio ja sulkeistaminen eivät ole tavoiteltavia. Kolmanneksi, tällaisessa työnohjauksessa keskeistä on teos, joka syntyy keskelle, ei niinkään ihmisen kokemus (Nevala 2015b). Näen tässä Nevalan ajatuksessa kaksi tasoa. Työnohjauksessa keskitytään ihmisen sisäisen maailman sijaan työn ja ihmisen väliseen suhteeseen, joka voidaan tuoda nähtäväksi kuvallisen kerronnan avulla. Toiseksi pelkkä kokemuksen käsittely ei vielä tuo vaikuttavuutta asiantuntijatyön kehittämiseksi, vaan tarvitaan myös ”esitys” ja toimintaa kohti uutta kertomusta ja uudenlaista ihmisen ja työn välistä suhdetta.

3 Tutkimuksen toteutus

3.1 Aineistonkeruu ja osallistujat

Montaasiohjausta ei ole alun perin rakennettu yksilötyönohjauksen tarpeisiin, vaan sitä on toteutettu työyhteisöjen kehittämisessä. Tässä tutkimuksessa tutkimuskohteena on ensimmäinen sovellus Montaasiohjauksen menetelmästä yksilötyönohjaukseksi. Asetelmianiminen kokeilu koostui viidestä työnohjaustapaamisesta 2015-2016. Mukana oli vastuuhjaaja Johanna Nevala, viisi osallistujaa sekä reflektioryhmä, joka muodostui viidestä valmistuvasta työnohjaajasta. Kaikki osallistujat tulivat eri työyhteisöistä kasvatuksen, terveydenhuollon ja sosiaalitoimen aloilta. Kaksi heistä toimi esimiesasemassa. Kaksi osallistujista oli toisilleen tuttuja työelämästä, muut eivät tunteneet toisiaan ennestään. Reflektioryhmänä toimivat valmistuvat työnohjaajat tunsivat toisensa etukäteen, mutta eivät ohjattavia.

Tutkimuksen aineistona on nauhoite työnohjauksen ensimmäisestä tapaamisesta. Nauhoitteen kesto on 1 tunti 40 minuuttia. Tutkimuksen kohteena olevassa aloitustapaamisessa kaikki 11 osallistujaa olivat samassa tilassa. Tapaamisessa työskenneltiin Montaasiohjauksen ensimmäisellä alustalla. Myöhemmissä työnohjaustapaamisissa valmistuvat työnohjaajat ohjasivat yksilötyöskentelyä Montaasiohjauksen toisella ja kolmannella alustalla. Kaksituntinen ryhmätapaaminen järjestettiin erään yliopiston luokkahuoneessa. Tuolit oli asetettu kaareen niin, että reflektioryhmä oli samassa kaareessa

kertojien kanssa mutta vähän etäämpänä. Jokaisella oli Montaasiohjauksen kuvakorttipakka, jossa oli 42 kuvaa. Kuvat hallitsivat tilaa ensin ohjattavien ja reflektioryhmän käsissä, sitten lattialla.

Ohjaajan antama alkutehtävä kertojille oli: ”Kun kuljet työssä, minkälaisia ilmiöitä, asioita ja kokemuksia tulee vastaan? Mitä on? Minkälaista se on? Mitä muuta on? Katso kuvia, ja ota niistä sellaiset, jotka kertovat kokemuksestasi työssä. Valitse kolme kuvaa, jotka kiinnostavat sinua.” Ohjaajan antama alkuohje reflektioijille oli: ”Kuunnelkaa. Kuunnelkaa hyvin kertojan kokemusta. Valitkaa kortit, jotka kuunnellessa tuntuvat kertovan jotain. Tässä tilassa ei arvostella, ei edes kehuta, ei asetuta toisen yläpuolelle eikä anneta neuvoja, ei sanota ’hyvin tehty’, tai ’sinä voisit’, ’sinun pitäisi’. Kerro mikä sinua kiinnostaa, tai minkälaisiin ajatuksiin tai omiin kokemuksiin kertomus sinut vie.”

Kertojat valitsivat aluksi itsekseen kolme kiinnostavaa kuvaa. Ensimmäinen kertoja esitteli kuvansa yksi kerrallaan kertoen niistä ja kokemuksistaan haluamallaan tavalla. Seuraavaksi reflektioryhmästä joku aloitti ja kertoi ajatuksensa valitsemansa yhden tai joskus useamman kuvan avulla. Kaikkien viiden reflektiopuheenvuoron jälkeen kertoja esitti reflektion hänessä herättämiä ajatuksia. Samanlainen prosessi toistui jokaisen kertojan vuorolla.

Työnohjauksen ohjaaja toimitti minulle nauhoitteen ryhmätilanteesta. Litteroin äänitteen sanatarkasti sanojen etsimisineen ja taukoineen, sillä en vielä siinä vaiheessa tiennyt, minkä analyysitavan valitsisin. Kaikista tutkimuksessa esitetyistä sitaateista on kuitenkin otettu pois sanojen etsimiset, toistot, tauot ja täytesanat selkeyden vuoksi.

Minulla ei ollut analyysin alkaessa tietoa osallistujien työnkuvista. Aineistona käyttämäni nauhoite alkoi suoraan korttityöskentelystä. Murrayn (2008, 118) mukaan on suositeltavaa kerätä mahdollisimman paljon taustatietoa haastateltavasta haastatteluaineiston analyysin tueksi. Tutkimukseni aineisto oli kuitenkin pelkästään työnohjauksen ensimmäisen tapaamisen nauhoitteen litterointi. Minulla ei ollut taustatietoja ryhmätilanteen osallistujista eikä myöskään muistiinpanoja nauhoitustilanteesta. Tästä syystä osallistujiin vaikuttava elämäntilanne (mm. Perttula 2008) ei ollut tiedossani eikä vaikuttanut tulkintaan muilta osin kuin mitä osallistajat ovat puhuessaan tuoneet ilmi.

Analyysi tehtiin pelkästään nauhoitteesta litteroidun tekstin avulla, mikä oli haastavaa, sillä paljon jätettiin sanomatta. Esimerkiksi Bertta kertoi viimeisen kuvansa olleen esillä jo Amalian kierroksella, mutta visuaalisen aineiston puuttuessa en voinut tietää, kenen valitsemaan korttiin hän viittasi, koska kukaan ei kuvaillut samansisältöistä korttia ääneen. Teemojenkaan puolesta en huomannut samankaltaisuutta Bertan kyseisen kortin ja Amalian kierroksen välillä. Samasta kuvasta pystyi siis kertomaan paljon eri asioita.

3.2 Aineiston analyysin taustaoletukset

Analyysimenetelmäksi valikoitui narratiivinen analyysi, koska halusin tutkia työstä kerrottuja kertomuksia ja reflektion vaikutusta alkuperäiseen kertomukseen. Tärkeää oli siis tarkastella kokonaisuutta ja tutkia, mikä kuvallista fenomenologiaa hyödyntävän työnohjausotteen merkitys on asiantuntijatyön kehittämiseksi ja johtamiselle. Narratiivinen analyysi antoi tähän hyvän liikkumavaran ja näkökulman, sillä narratiivisessa tutkimuksessa pyritään kuvaamaan kokemuksen monia ulottuvuuksia kokemuksen ytimen etsimisen sijaan (Erkkilä 2008, 201-202). Valittu analyysiviitekehys oli lisäksi myös oivallinen kuvallisen kielen tulkitsemisessa.

Bruner (1986) ajattelee, että narratiivi on yksi tapamme järjestää tietoa. Ihmisen ajattelu rakentuu Brunerin (1986) käsityksen mukaan kahdesta laadullisesti erilaisesta muodosta, jotka ovat paradigmaattinen ja narratiivinen ajattelu. Kummallakin järjestetään ja annetaan merkityksiä kokemuksille, organisoidaan muistin representaatioita ja käsitellään havaittua maailmaa, mutta eri tavoin (em). Paradigmaattinen kieli ja narratiivinen kieli, joita käsittelin luvussa 2.4., ilmaisevat näin ollen erilaisia ajattelun tapoja. Paradigmaattisella ajattelulla etsitään yleistä totuutta, loogisuutta ja ajattomuutta. Pääosin fyysikaalisen maailman selittämiseen keskittyvä paradigmaattinen ajattelu etsii toiminnan selitystä syiden avulla. Narratiivinen ajattelu pyrkii selittämään psyykkistä todellisuutta ja inhimillistä toimintaa sekä luomaan yksittäisiä todentuntuja yhteyksiä tapahtumien välille. Inhimillistä toimintaa selittävät ihmisten intentiot ja sisäinen mentaalinen elämä. Bruner puhuu myös tarinoiden ”kaksoismaisemasta”: kehittyneissä tarinoissa on sekä toiminnan että tietoisuuden maisema, eli ne kertovat samanaikaisesti sekä tapahtumista todellisuudessa että tapahtumiin osallisten suhtautumisesta tähän todellisuuteen. (Bruner 1986; Tolska 2002, 86-96.)

Narratiivinen ajattelu muodostaa merkityksiä käyttäen kognitiivisina työkaluinaan metaforaa ja kertomusta, ja nämä luovat muodon narratiiviselle ajattelulle (Tolska 2002, 100-101). Juonen luominen on Tolskan (em, 102) mukaan ”narratiivisen ajattelun keskeisin väline, jolla kokemus organisoidaan tarinalliseen muotoon”. Juonen avulla henkilö, ympäristö, toiminta ja intentiot voidaan kytkeä lukemattomilla eri tavoilla toisiinsa yhtenäiseksi tarinaksi. Yksittäisten ja uusien tapahtumien merkityksiä voidaan tunnistaa, kun ne sijoittuvat ymmärrettävästi juoneen. Brunerin käyttämiä käsitteitä ovat juonen lisäksi genre ja narratiivinen struktuuri. Abstraktien juonirakenteiden tehtävänä on toimia kognitiivisina työkaluina ja järjestää kokemuksen elementtejä peräkkäiseksi rakenteeksi. Brunerin mukaan juonirakenteita on neljä: romantiikka (sankaritarina), tragedia, komedia, ja ironia. (Tolska 2002, 101-104.) Narratiivisia juonirakenteita on jäsennetty tutkimuskirjallisuudessa myös eri variaatioin (mm. Gergen & Gergen 1986; Murray 1989; Hänninen 1999). Gergen ja Gergen (1986) ovat esittäneet, että erilaiset juonet rakennetaan yhdistelemällä kolmea primitiivistä narratiivista muotoa, jotka ovat progressiivinen, regressiivinen ja muuttumaton muoto. Ne kuvaavat loogisia mahdollisuuksia suuntautua päämäärään: progressiivisessa narratiivissa päämäärää lähestytään, regressiivisessä päämäärien saavuttaminen estyy ja muuttumattomassa muutosta ei tapahdu. Esimerkiksi komediatarina alkaa regressiivisellä narratiivilla, mutta etenee progressiiviseen narratiiviin. (em.)

Metafora on Brunerin ajattelussa kertomuksen ohella toinen työkalu, jolla narratiivinen ajattelu jäsentää ja tekee ymmärrettäväksi inhimillisiä kokemuksia. Metaforan avulla tapahtumien välille etsitään samanlaisuuksia eli luodaan monimerkityksellisyydelle muotoa sovittamalla yhteen uutta kokemusta ja jo haltuunottamaamme maailmaa. Epätavallista ja vierasta kokemusta otetaan haltuun tutumman kielen avulla ja laajennetaan sanojen merkitystä vieraissa yhteyksissä. Metaforalla voidaan siis yhdistää tarinaa pienimuotoisemmin erillisiä tapahtumia kokonaisuudeksi. (Tolska 2002, 108-113.)

Narratiivi on paitsi ajattelun muoto ja juonistruktuuri, myös tapa käyttää kieltä, kuten totesin jo aiemmin (Bruner 1986; Tolska 2002). Narratiivin kieli eroaa selityksestä Brunerin (1986) mukaan konjunkttiivisten transformaatioiden (subjunctivizing transformations) kautta. Tarkoituksena on luoda tarinaan epämääräisyyttä eli sellainen maailma ja todellisuus, joka on

avoin erilaisille tulkinnoille ja vaihtoehtoisille mahdollisuuksille ja joka herättää vastaanottajan mielikuvituksen (Tolska 2002, 133-134). Narratiivisen diskurssin kolme keskeistä piirrettä, joilla tätä konjunkttiivista todellisuutta luodaan, ovat Brunerin (1986) mukaan *triggering of presupposition*, *subjectification* ja *multiple perspective*. Ensimmäisen tarkoitus on vihjaamalla luoda implisiittisiä merkityksiä ja olettamuksia väittämien sijaan. *Subjectification* taas viittaa todellisuuden kuvaukseen päähenkilön hahmottamana suoran ja ajattoman todellisuuden kuvaamisen sijaan. Kolmas narratiivisen diskurssin piirre *multiple perspective* tarkoittaa tarinan kertojan esittämiä sarjoja osittain päällekkäisiä horisontteja yksittäisen näkökulman sijaan. Näin kuulija tai lukija voi rakentaa monitasoisen kuvan tapahtumista. Näillä tavoilla sekä esimerkiksi metaforalla merkitys pidetään avoimena ja vastaanottaja osallistuu merkityksen luomiseen. (Bruner 1986; Tolska 2002, 133-134.)

Tolskan (2002) erittelemässä Brunerin ajattelussa ihmisen narratiivinen ajattelu ja narratiivisella ajattelulla tuotetut tarinat sisältävät yhdeksän yleistä piirrettä. Ensimmäinen kuvaa tarinoiden aikaa, jossa alkutilasta siirrytään muutoksen kautta loppuun. Aika kytkeytyy usein fyysikaalisen ajan sijaan inhimillisesti merkityksellisiin tapahtumiin, minkä takia voidaan puhua fenomenologisesta aikäkäsityksestä. Toiseksi kerrotut tarinat ovat yleisempien kulttuuristen tarinoiden genre-rakenteiden yksittäistapauksia. Kolmas tarinoiden piirre on, että tapahtumat saavat merkityksen syy-seuraus-suhteiden ja tarinan henkilöiden intentioiden kautta. Neljänneksi tarinoissa on Brunerin mukaan hermeneuttinen rakenne, eli kokonaisuus antaa merkityksiä yksittäisille tapahtumille ja yksittäiset tapahtumat kokonaisuudelle. Viides tarinan piirre on, että kertomuksen jännite rakentuu tavallisuuden ja epätavallisuuden kautta. Kuudenneksi tarinoissa leikitellään konnotaatioilla eli merkitykset ovat usein tulkinnanvaraisia. Seitsemäs tarinan piirre kuvaa tarinan keskeisimpänä piirteenä ongelmaa. Kahdeksanneksi tarinoita ei arvoteta totuus-epätotuus-asteikolla. (Tolska 2002.) Bachelardin (2003) sanoin kyse on todellisuus- ja epätodellisuusfunktioiden yhtäaikaisesta olemassaolosta. Viimeinen tarinoiden yleinen piirre on, että jokainen tarina sisältää jotain sitä edeltävistä tarinoista mutta samalla poikkeaa niistä jotenkin (Tolska 2002).

Tarina ja kertomus määritellään kirjavasti eri tieteenalojen ja tutkijoidenkin narratiivisessa tutkimuksessa. Käytän käsitteitä samoin kuin esimerkiksi Abbott (2002) ja Tökkäri (2012): tarina tarkoittaa tapahtumaa tai tapahtumien sarjaa, ja kertomus puolestaan

tapahtumasisällön esittämisen muotoa eli tarinan representaatiota. Kertomuksella on tietty kertoja ja kerrontatilanne, kun taas tarina on abstraktio, josta voidaan kertoa eri versioita eli kertomuksia. Analyysin kohteena ovat tällöin kertomukset, jotka on rakennettu aineistonkeruutilanteessa. Analyysin avulla kertomuksista voidaan erotella tarinallisia elementtejä kuten juonikulkua ja henkilöhahmoja, ja näistä elementeistä voidaan edelleen rakentaa tarinoita. (Tökkäri 2012.) Saman tekstin tai kertomuksen sisällä voi olla useita eri tarinoita, joiden alkua ja loppua on joskus vaikea erottaa toisistaan (Mishler 1986).

Tarinat rakentuvat kerronnan aikana (Mishler 1986; Feldman, Sköldberg, Brown & Horner 2004). Tarinankerronta on paitsi tiedon ja arvojen jakamisen tapa (Brown, Denning, Groh & Pursak 2005), myös henkilökohtainen reflektioprosessi, jossa yksilö antaa merkityksiä eletyille kokemuksille (mm. Polkinghorne 2007). Merkityksenanto jatkuu tarinaa kerrottaessa, joten kertoja luo ja muokkaa tarinaa kertoessaan (Feldman et al. 2004). Tarinankerronnan kontekstia pidetäänkin hyvin merkityksellisenä sille, millainen kertomus on (Mishler 1986; Feldman et al. 2004; Polkinhorne 2007). Kertomukset ja tarinat voidaan myös tulkita eri tavoin ja ne voivat välittää erilaisia merkityksiä ihmisestä riippuen. Erilaisia henkilökohtaisia kertomuksia on paljon, mikä vaikuttaa myös muiden kertomien tarinoiden kokemiseen ja uudelleenkertomiseen. (Boje 1995; Feldman et al. 2004; Flory & Iglesias 2010.) Brunerin (1986, 25) mukaan narratiivi onkin ”lausuma tai teksti, jonka tarkoitus on käynnistää ja ohjata merkitysten etsintää mahdollisten merkitysten kirjosta”. Kokemusten ja tapahtumien lisäksi kertomukset ammentavat mielikuvituksesta, joten narratiivista tutkimusta tekevän tutkijan täytyy tiedostaa, että kertomukset eivät anna yksiselitteistä tietoa kertojan kokemuksista (Gabriel 2004).

Narratiivisessa lähestymistavassa sivujuonilla ajatellaan olevan suuri merkitys. Kertoja valikoi kertomukseensa sopivalta tuntuvia sisältöjä, jolloin tarinoissa on yleensä pääjuoni, joka paljastaa kertojan tyypillisen tavan tulkita tilannettaan. Tarinan juonteita, joissa on jotain erilaista kuin pääjuonessa, kutsutaan narratiivisessa työskentelyotteessa ainutkertaisiksi avautumiksi. (Morgan 2004; Leppänen 2007; White 2008.) Hallitsevan tarinan varjoon jääviin vaihtoehtoihin liittyy potentiaalia ja mahdollisia maailmoja, ja näiden aukkokohtien täyttäminen merkityksiä antamalla rikastaa tarinan pääjuonta (Bruner 1986). Ainutkertainen avautuma voi olla esimerkiksi suunnitelma, teko, tunne, ilmaisu, asenne, luonteenpiirre, tarve,

unelma, luottamus, kyky tai sitoumus (Morgan 2004, 60). Näitä uudenlaisen oivalluksen hetkiä pyritään löytämään esimerkiksi narratiivisessa terapiassa (Morgan 2004; White 2008) ja narratiivisessa coachingissa (Leppänen 2007). Brunerin (1986) kaksoismaiseman ideaa hyödynnetään käytännössä, kun ainutkertaisen avautuman merkitystä selvitetään sekä toiminnan että identiteetin maisemassa (Morgan 2004, White 2008).

Narratiivista analyysiä ei välttämättä kannata rajoittaa pelkästään juonellisiin tai kronologisiin tarinoin (Bruner 1990; Gabriel 2000; Feldman et al. 2004). Vaikka klassisessa tarinassa on kolmiosainen juonikulku, on kertomuksellisuus paljon muutakin kuin etukäteen määriteltyä rakennetta noudattavat kerronnan muodot. Kertomuksellisuuden vivahteikkouteen kuuluvat myös esimerkiksi satunnaiset huomiot, spekulatiot, tunteiden kuvaukset ja mielipiteet, sillä ne kertovat kokemuksista ja rakentavat merkityksiä yhtä lailla kuin kokonaiset tarinat. Näitä kerronnassa esiintyviä pirstaleita voi nimittää narratiivisessa tutkimuksessa fragmenteiksi, ja vaikka ne eivät yleensä ole juonellistavia, voi niidenkin representaatiosta käyttää kertomuksen käsitettä. Erottelu tarinoiden ja fragmenttien välillä on tällöin lähinnä analyysin työkalu, jolla merkitysten tulkitseminen kertomuksista helpottuu. Hierarkkista eroa muotojen välille ei tarvitse tehdä. (Tökkäri 2012.)

Laadullisena kokemuksen tutkimuksen menetelmänä narratiivinen tutkimus pyrkii ymmärtämään kokemuksia lokaalisesti, tietyssä paikassa ja tietynä hetkenä, eikä yleispätevän ajattoman totuuden etsiminen ole tavoiteltavaa (Hänninen 1999, 125). Aineiston analyysimenetelmänä narratiivisuus voidaan jakaa karkeasti narratiivien analyysiin ja narratiiviseen analyysiin. Narratiivien analyysissä kertomuksia tematisoidaan ja luokitellaan. Narratiivisessa analyysissä tavoitteena on muun muassa etsiä juoni, kuulla ja säilyttää kertojan ääni, analysoida kerronnan kontekstin vaikutusta tarinaan sekä analysoida erilaisia kerronnan tapoja. (Erkkilä 2008, 200.) Omassa tutkimuksessani kyseeseen tuli narratiivinen analyysi, sillä tarkoituksena oli tutkia työskentelytapaa kertomusten avulla sen sijaan, että kertomuksilla ja teemoilla olisi sinällään tulosarvoa.

3.3 Aineiston analyysi

Tiivistin ensin litteroidusta tekstistä jokaisen päähenkilön kertomuksen ja reflektio-osuuden kirjakielisiksi teksteiksi, joita kutsun tässä temaattisiksi tiivistelmiksi (ks. Murray 2008, 120). Tässä vaiheessa annoin kertojille myös nimet, jotka kuvaavat aakkosjärjestyksessä kertomusten järjestystä: Amalia, Bertta, Cecilia, Diana ja Elsa. Tiivistelmä alkoi kertojan puheenvuorosta, jossa hän esitti korttinsa, ja loppui aina viimeiseen kertojan kommenttiin reflektion jälkeen. Mahdollisia reflektioijien kommentteja ei otettu huomioon, mikäli niillä ei ollut enää vaikutusta kertojan tarinaan (esimerkiksi Dianan kertomuksen käsittelyn jälkeen ohjaaja kommentoi mielestään mielenkiintoisinta teemaa sekä Dianan että muiden kertomuksissa, mutta Diana ei enää puhunut sen jälkeen).

Temaattisista tiivistelmistä pystyin nimeämään teemoja, joita kertojat ja reflektioijat puheessaan käsittelivät. Kokosin taulukkoon (ks. Taulukko 1) jokaisen kortin, joka kertomusten käsittelyssä tuli esiin, ja kirjoitin ylös kortin kuvailun ja kokemusten kuvailun. Nimeämäni teemat kirjoitin myös korteittain ylös. Lisäksi erittelin puheenvuorojen aikajännettä ja muutosulottuvuutta, sekä kirjoitin ylös muita huomioitavia asioita, jos sellaisia oli. Pitkin analyysiprosessia palasin alkuperäiseen litteraatioon tarkistamaan tulkintojen sopivuutta tekstin henkeen.

Taulukko 1 Esimerkki kertomuksen analyysistä.

kortin kuvailu	omien kokemusten esiintuonti	TEEMA	huomioitavaa?	juonellisuus
kettu ja henkilö, henkilö osoittaa suuntaa, katsovat toisiaan	keskustelen itseni kanssa, haluanko jatkaa työssäni ja millä tavalla	OMAN TIEN ETSIMINEN, OMAN SALATUN PUOLEN VAIKUTUS VALINTOIHIN		nykyisyys- tulevaisuus, henkilöillä intentioita

Reflektiopuheenvuoroista tein taulukon, johon kirjasin aiemmin mainitsemieni asioiden lisäksi myös kertojan kommentit ja vaikutuksen alkuperäiseen kertomukseen, mikäli kertoja toi selvästi esiin tietyn reflektioijan kortin ja puheenvuoron (ks. Taulukko 2). Cecilian ja Elsan tapauksissa kirjoitin taulukon loppuun kertojan yleisiä ajatuksia reflektiosta, koska he eivät viitanneet yksittäisiin reflektiokortteihin loppupuheenvuoroissaan.

Taulukko 2 Esimerkki reflektion analyysistä.

reflektio					
kortin kuvailu	omien kokemusten esiintuonti	TEEMA	huomioitavaa?	juonellisuus	vaikutus alkuperäiseen kertomukseen
yksi jalka jossa tanssikengän näköinen kenkä ja jalassa urheilusukka, jalka kuin amputoitu	olen kokenut työkaverien häviämisen ympäriltä ja kokenut jääväni yksin	VAIHTUVUUS JA YKSINÄISYYS KUIN AMPUTOITU JALKA		menneisyys-nykyisyys-tulevaisuus	Ei pidä kuvasta tai torjuu ehkä koko ajatuksen liian voimakkaana. Uusi avaus, herätti paljon pohdintaa.

Aloin kirjoittaa analyysiä kokoamalla taulukosta ensin teemoja ja kokemuksia. Kertojien alkuperäisten kertomusten kokemukset ja teemat oli yksinkertaista muotoilla suoraan taulukosta järkeväksi tekstiksi. Esimerkiksi Cecilian kohdalla ensimmäisen kortin kuvailussa kokemukset ja niistä johdettu teema olivat Taulukon 3 mukaisia.

Taulukko 3 Esimerkki teeman muodostamisesta analyysissä.

kokemusten esiintuonti	TEEMA
Koetan hahmottaa omaa ja muiden työn verkostoa ja tehtäviä. Yhteiskunnan palveluiden hakija ei oikein hahmota tarjontaa. Työntekijä hahmottaa muita avukseen vaihtelevasti. Ristiriita: yhteistyö lisäisi tietoa, mutta omaan työhön keskittyminen ja selittämisen rajoittaminen säästäisi aikaa itse työhön. Tavoitteena tasapaino, joka liittyy myös markkina-arvoon.	OMAN VERKOSTON JA YMPÄRISTÖN HAHMOTTAMINEN

Kokemusten esiintuonnista ja siitä johtamastani teemasta muotoilin esimerkkitapauksessa seuraavanlaisen tekstin tulokseksi: *Cecilia kertoi yrittävänsä työksensä hahmottaa työn verkostoja ja ympäröiviä tehtäviä. Ympäristön hahmottamista hän pohti myös yhteiskunnan palveluiden hakijan ja yksittäisen työntekijän näkökulmista. Hän nosti esiin ristiriidan: yhteistyö lisäisi tietoa ja hahmottamista, mutta omaan työhön keskittyminen ja selittämisen rajoittaminen säästäisivät aikaa itse työhön. Tämän suhteen hän yrittää etsiä tasapainoa.*

Reflektioryhmän osuuden analysointi vaati enemmän. Jokaisen reflektiokortin kohdalle kirjatut teemat piti tiivistää ja muotoilla järkeväksi kokonaisuudeksi, josta kävisi kuitenkin ilmi teemojen rikkaus. Esimerkiksi Cecilian kertomuksen reflektoinnissa nousi esiin seuraavanlaisia teemoja:

- hahmottaminen, näkökentän rajallisuus
- tarve selkeyteen ja hahmottamiseen
- yhteisöllisyys, ihmisten kokoaminen yhteiseen päämäärään, oma rooli
- tasapainon hakeminen, yksilön korostaminen vs. yhteinen hyvä
- halu selkeyteen ja ymmärrykseen
- voimaantumisen
- saman näkeminen eri tavalla
- tasapaino, muutoksen kanssa eläminen

Näistä teemoista kokosin seuraavan tekstin tulokseksi: *Reflektioryhmä pohti monipuolisesti tarvetta selkeyteen, hahmottamiseen ja ymmärrykseen. Hahmottamisen suhteen myös näkökentän rajallisuus ja saman näkeminen eri tavalla eri näkökulmista nousivat teemoina esiin. Tasapainon etsimiseen ja muutoksen kanssa elämiseen reflektioijilla oli myös sanottavaa. Lisäksi reflektointiin yhteisöllisyydestä, ihmisten kokoamisesta yhteiseen päämäärään ja kertojan roolista tässä prosessissa. Eräs reflektioija haastoi kertojan näkökulman erityisyyden jännittämisestä: kekseliään yksilön liiallisen korostamisen sijaan ideasta voi tehdä yhteisen tuntuksen. Yksi reflektioija mietti kertojan sisäistä tarvetta voimaantumiseen ja palautumiseen.*

Seuraavaksi kohdensin huomioni siihen, miten reflektio vaikutti kertojaan. Olin kirjannut taulukkoon reflektiokorttien kohdalle, mikäli kertoja nosti loppupuheenvuorossaan esiin kyseisen ajatuksen tai teeman. Olin samalla jo tulkinnut, miten kertojan kommentit kuvasivat reflektion vaikutusta alkuperäiseen kertomukseen. Tässä vaiheessa kokosin tulokset tuloksiksi ammentaen vielä vahvasti litteraatiosta, jotta tulkintani olisi uskollinen kertojien sanomalle. Amalian kohdalla tulos reflektion vaikutuksesta kertojaan oli seuraavanlainen: *Amalia näki kertomansa mukaan kaikessa reflektiossa toivon teemaa, ja sai näin sävyä kertomukseensa. Hän toi reflektion jälkeen esiin alkuperäistä kertomusta positiivisemmän puolen työtovereiden vaihtuvuudesta, että muutokset eivät välttämättä ole pysyviä. Erilaisista*

vaihtuvuuden herättämien tunteiden ja asenteiden kuvauksista, erityisesti repimisestä ja mahdollisuudesta, hän tuntui saavan kuvausta ja sanoja omille tuntemuksilleen. Uutta ajateltavaa Amalia sai kytkösten tuomien mahdollisuuksien pohdinnasta. Ajatus amputoidusta jalasta oli Amalialle uusi avaus, joka herätti paljon pohdintaa ja tunteita myöhempää varten. Tämä oli merkittävä kertomuksessa kesken jäävä asia: Amalia ei omien sanojensa mukaan tiennyt, torjuiko koko ajatuksen liian voimakkaana vai pitikö vain ajatusta kuvaavaa kuvaa epämiellyttävänä.

Analyysin alussa pidin tärkeänä tutkia ainakin kertomusten juonellisuutta. Kirjasin ylös analyysitaulukkoon kertomusten ja reflektiopuheenvuorojen aikajännettä menneisyys-nykyisyys-tulevaisuus-akselilla sekä muita seikkoja, jotka kuvasivat muutosta tai syitä ja seurauksia. Tämän lisäksi analyysin edetessä alkoi tuntua tärkeältä, että käsittelen analyysissä myös muita tarinallisia elementtejä, pääasiassa vertauksia, metaforia ja symboleja. Myös värien käyttö ajatusten ja tunteiden kuvauksessa nousi niin tärkeäksi, että sitä oli mielestäni pakko eritellä. Analysoin nämä kolme osa-aluetta (juonellisuus, tarinalliset elementit ja värit) yksi kerrallaan käymällä läpi temaattiset tiivistelmät ja palaamalla välillä litteraatioon.

Lisäksi päätin lopuksi tuoda esiin saman kuvan erilaista ilmenemistä osallistujille, sillä aineistosta nousi mielenkiintoisesti kaksi kuvaa, jotka valittiin kumpikin kolmesti. Tämä oli mielestäni merkittävää, koska kortteja oli pakassa 42. Kokosin litteraatiosta kaikki katkelmat, joissa käsiteltiin kyseisiä kuvia, ja esittelen tuloksina katkelmat sekä tulkinnan niiden yhtäläisyyksistä ja eroista.

Analyysin tulokset esitän seuraavassa luvussa aluksi kertojittain. Ensin käyn läpi kertojan kokemukset ja kertomuksen teemat, sitten tiivistän reflektioryhmän käsittelemät pääkohdat ja teemat, ja lopuksi vedän yhteen kertojan viimeisen puheenvuoron ja reflektion vaikutuksen alkuperäiseen kertomukseen. Kertojakohtaisen käsittelyn jälkeen analysoin kaikkien kertojien ja reflektioijien puheenvuoroja eri näkökulmista. Erittelen ensin kertomisjärjestyksen vaikutusta kertomuksiin ja reflektioon. Sitten käsittelen kertomusten ja reflektion juonellisuutta, muita tarinallisia elementtejä ja väreistä puhumista. Viimeiseksi esitän vertailun kahden kuvan käsittelystä.

4 Tulokset

4.1 Amalia

Amalia toi kertomuksessaan esiin ensin kokemuksiaan useiden työtovereiden, erityisesti erään pitkäaikaisen työtoverin poislähdöstä. Toiseksi hän kertoi keskustelewansa itsensä kanssa nykyisessä työssä jatkamisesta.

Toinen on sit sellanen mis on kettu ja henkilö ja mä aattelin tätä oman itseni puoliksi jotka ovat minussa itsessäni, molemmat puolet ja tää on ehkä semmonen keskustelu että jos tuo kettu on minun salattu puoli, siis semmonen mitä mä en oikeen tunne, toi toinen puoli on ehkä semmonen sit osa minusta. Nii mä jotenki koen et mä tällä hetkellä keskustelen itseni kanssa työstä sillä tavalla että onko tuo tie minne tuo osottaa toi sen käsi, et onks se minne mä oikeesti haluan mennä ja myöskin se kettu minussa haluaa mennä. Eli semmonen oma piste omassa työssä että haluanko itse jatkaa omassa työssäni, ja jos niin millä tavalla. - - - Vai kasvaako kettu. Ja jos kettu kasvaa niin minne sitä menee. - - - Nuo jo tossa vähän tillittää toisiaan, jotenki kattoo toisiaan mut niillä ei oo selkeesti mitään konsensusta vielä tästä asiasta. Ne ovat keskusteluyhteydessä mutta eivät vielä tiedä mihinkä suuntaan menee.

Viimeistä korttiaan käsitellessään hän kertoi ajoittaisista yksinäisyyden ja epämääräisyyden kokemuksista työssä. Amalian kertomuksen teemoja olivat työtovereiden vaihtuvuus selän kääntämisenä, oman tien etsiminen ja oman salatun puolen vaikutus valintoihin, epämääräisyys ja epävarmuus työelämässä sekä yksinäisyys.

Reflektioryhmän puheessa pohdittiin vaihtuvuutta, yksinäisyyttä, muutosta ja oman tien etsimistä ja löytämistä erilaisista näkökulmista. Vaihtuvuutta kuvattiin amputoituna jalkana, luopumisena, takin repeytymisenä ja työyhteisön kytkösten rikkirepimisenä. Luopuminen, yksinäisyys ja epävarmuus nähtiin kuitenkin myös mahdollisuutena uudistumiseen ja uuteen varmuuteen. Yksi reflektioija nosti esiin kytkösten merkityksen muutoksen mahdollistajina. Oman tilan voisi erään reflektioryhmäläisen mielestä nähdä pysähdyspaikkana yksinäisyyden sijaan. Itsetiedostamisen ja itsen kuuntelun teemat nousivat myös esiin. Uuden rakentaminen oli erään reflektioijan mielestä kesken.

Amalia näki kertomansa mukaan kaikessa reflektiossa toivon teemaa, ja sai näin sävyä kertomukseensa. Hän toi reflektion jälkeen esiin alkuperäistä kertomusta positiivisemman puolen työtovereiden vaihtuvuudesta, että muutokset eivät välttämättä ole pysyviä. Erilaisista vaihtuvuuden herättämien tunteiden ja asenteiden kuvauksista, erityisesti repimisestä ja mahdollisuudesta, hän tuntui saavan kuvausta ja sanoja omille tuntemuksilleen. Uutta ajateltavaa Amalia sai kytkösten tuomien mahdollisuuksien pohdinnasta. Ajatus amputoidusta jalasta oli Amalialle uusi avaus, joka herätti paljon pohdintaa ja tunteita myöhempää varten. Tämä oli merkittävä kertomuksessa kesken jäävä asia: Amalia ei omien sanojensa mukaan tiennyt, torjuiko koko ajatuksen liian voimakkaana vai pitikö vain ajatusta kuvaavaa kuvaa epämiellyttävänä.

4.2 Bertta

Bertta kertoi Amalian tavoin oman paikan, roolin ja tavan etsimisestä työelämässä. Ensimmäisen ja toisen kortin käsittelyssä esiinnostetut kokemukset ja teemat liittyivät tässä asiassa läheisesti toisiinsa. Hän puhui toiveesta vapautua ja toimia omana itsenään sekä muokata työtä ja työnteon tapaa omaan persoonaan sopivaksi.

Tää ei oo mulle ahdistus vaan tää on oivallus, et mä oon tämmönen, mä oon näin yksinkertainen organismi, et must ei oo kaikkeen, joka on vapauttanu mut siihen et mun pitää ettii se mun tapa, se mun ekosysteemi, missä mä toimin parhaalla mahdollisella tavalla.

Omien toiveiden ja vastuiden vastakkainasettelu oli voimakas teema toisen kortin käsittelyssä.

[M]ä vähän kokeilen uusia juttuja, joista mä innostun ja sit samaan aikaan mul on kuitenkin semmosia vastuita, mitkä tarvii aikaa mut silti ei huvita. - - - [J]a sit mulla on vähä jutut solmussa täällä päässä et mitä mä nyt teen, että kun yhteen elämään ei mahdu kaikki, ei voi tehdä kaikkea.

Kolmantena teemana Bertan kertomuksessa oli tarve ymmärrykseen ja turvallisiin suhteisiin. Asioiden jakaminen turvallisesti muiden kanssa on hänelle arvokasta. Hän toi lyhyesti esiin vastakkainasettelun yhteiskunnan kahleista vapautumisesta ja suhteiden tarvitsemisesta.

Reflektioryhmä pohti Bertan kertomuksesta erityisesti oman minuuden etsintää ja löytymistä sekä muutosta ja tulevaisuutta. Oman tien löytämisen nähtiin tuovan vahvuutta, varmuutta, rentoutta ja johdatusta. Oman historian tärkeyttä minuudessa korostettiin. Omien toiveiden ja velvollisuuksien ristipaine sekä yksinäisyys saivat kaikupohjaa reflektiossa. Itsenäinen ja varma päätöksenteko koettiin tärkeäksi yksinäisen aseman osaksi. Vanhan ja uuden yhteensovittaminen liittyi ajatukseen muutoksesta eteenpäin menemisestä. Tulevaisuuteen suuntautumiseen vahvana arvaamattomuudesta ja vaikeuksista huolimatta keskittyi useampi reflektioija. Uuden sovittaminen käytäntöön ja uuden hyödyntäminen koettiin tärkeäksi. Muiden tuki nostettiin myös esiin.

Bertta kertoi saaneensa reflektioryhmältä paljon rohkaisua, kannustusta, tukea ja turvaa. Hänen kokemansa yksinäisyys sai kaikupohjaa. Hän syvensi pohdintaansa reflektion jälkeen ja pääsi myös uusiin teemoihin. Bertta kertoi pyrkivänsä säilyttämään epävarmuuden ja nöyryyden läpi elämän ja olemaan tarkka elämän monien mahdollisuuksien välillä valitsemisessa. Velvollisuuksien ja omien toiveiden välissä toimiminen sekä vastuun ja vapauden toteuttaminen samanaikaisesti oli hänestä haastavaa. Omalla työllä pitäisi olla merkitystä, jottei turhaudu, ”löysty” ja kadota itseään. Vanhoja toimintatapoja kantaa mukanaan taka-alalla, ja ne jarruttavat perustelemaan uutta toimintaa. Tähän reflektioon vastatessa kertoja ymmärsi reflektion kielen ja puhui samoilla kielikuvilla. Kertoja oivalsi oman historiansa tärkeyden itselleen, ja se auttoi tuomaan varmuutta omista ratkaisuista. Viimeisenä hän pohti luottavaiseen ja positiiviseen sävyyn tulevaisuutta.

4.3 Cecilia

Cecilia kertoi yrittävänsä työkseen hahmottaa työn verkostoja ja ympäröiviä tehtäviä. Ympäristön hahmottamista hän pohti myös yhteiskunnan palveluiden hakijan ja yksittäisen työntekijän näkökulmista. Hän nosti esiin ristiriidan: yhteistyö lisäisi tietoa ja hahmottamista, mutta omaan työhön keskittyminen ja selittämisen rajoittaminen säästäisivät aikaa itse työhön. Tämän suhteen hän yrittää etsiä tasapainoa. Cecilia liitti verkoston hahmottamisen ja tasapainon seuraavaan käsittelemäänsä korttiin, joka kuvasi hänelle työn arvoa ja hyötyä. Hän koki, että hänen ja muiden pitäisi pystyä perustelemaan tekemänsä työn markkina-arvoa. Perustelemisvelvoite saa toisaalta miettimään ja parantamaan omaa työtä, mutta toisaalta

joitakin asioita on vaikea arvottaa. Kolmannen kortin käsittelyssä Cecilia nosti esiin varmuuden ja viisastelun rajankäynnin.

[T]oisaalta yritän päästä asemaan että näin tämä homma menee ja minulla on ratsu ja nyt se täst lähtee se homma! Ja hahmotan vaikkapa nämä kaksi edellä mainittua korttia ja kysymystä ja niihin liittyvät ilmiöt että nyt mä saan kiinni että miten tää menee. [M]ut samaan aikaan siihen liittyy se riski että jos mul on tällöinen tavote nii tuleeks musta se besserwischer, joka kuvittelee tietävänsä ja itse asiassa ei nääkään kokonaisuutta.

Toinen teema kolmannen kortin käsittelyssä oli erityisyyden ja arkisen aherruksen välinen suhde. Kun kaikki yrittävät tehdä jotain arvokasta, voidaanko tai kannattaako yrittää löytää rohkeita tosi hyviä toimintamuotoja ja palveluja? Mitä jos yksi oikeasti tosi hyvä juttu jättää muut varjoonsa?

Reflektioryhmä pohti monipuolisesti tarvetta selkeyteen, hahmottamiseen ja ymmärrykseen. Hahmottamisen suhteen myös näkökentän rajallisuus ja saman näkeminen eri tavalla eri näkökulmista nousivat teemoina esiin. Tasapainon etsimiseen ja muutoksen kanssa elämiseen reflektioijilla oli myös sanottavaa. Lisäksi reflektointiin yhteisöllisyydestä, ihmisten kokoamisesta yhteiseen päämäärään ja kertojan roolista tässä prosessissa. Eräs reflektioija haastoi kertojan näkökulman erityisyyden jännittämisestä: kekseliään yksilön liiallisen korostamisen sijaan ideasta voi tehdä yhteisen tuntuksen. Yksi reflektioija mietti kertojan sisäistä tarvetta voimaantumiseen ja palautumiseen.

Cecilia oli kiitollinen reflektiosta ja kertoi saaneensa paljon jokaisen reflektioijan puheenvuorosta. Hänen mukaansa reflektiossa kiteytettiin hänen ajatuksiaan ja niitä vietiin myös eteenpäin. Hän ei nostanut enää erikseen esiin mitään teemaa tai puheenvuoroa.

4.4 Diana

Dianan ensimmäinen kortti kuvasi hänelle yksin kannettavaa vastuuta ja työmäärää. Hän kertoi kantamisen olevan erityisesti ihmisten mielen kantamista, mitä hän piti haasteellisena mutta todella antoisana. Toista korttiaan käsitellessään hän kertoi ajatusten olevan välillä

sekaisin työmäärän takia, vaikka työ ja työpöytä näyttäisivätkin ulospäin siisteiltä. Kolmas kortti inspiroi Dianaa kertomaan toivosta ja tuloksista työssään.

Ja kolmantena korttina otin tällasen, jossa on väriä. Kukkiä, luontoo, kaunis näkymä ikkunasta. Johtuen siitä että kaikesta siitä työmäärästä ja taakasta huolimatta niin mä nään mun työssä kuitenkin hyviä asioita. Siin on toivoo, ja näitten vuosien saatossa on myös nähny että sitä tulosta on tullu kaikest huolimatta.

Reflektioryhmä keskittyi reflektiossa suuren työmäärän ja vastuun reflektointiin sekä työn vastapainon pohdintaan. Reflektioijat kokivat, että kertojan työssä on paljon erilaista sisältöä, asiaa, työtä ja vastuuta. Vastuun kantaminen ja ihmisten asioiden kantaminen olivat vahvoja teemoja. Hallinta ja vahvuus epäjärjestyksen vastakohtina olivat myös esillä. Ilo, toivo ja kasvu sekä tulosten syntyminen nähtiin olennaisiksi kertojan kertomuksessa. Tärkeänä pidettiin myös rauhoittumista, hyvänä pitämistä ja sivustakatsomista vastapainona työlle. Ohjaaja nosti esiin mielenkiintoisen ristiriidan: Diana puhui, että on paljon kaikkea, mutta kertomus oli lyhyt.

Diana piti kertomuksensa alun alkaenkin hyvin lyhyenä ja tiiviinä. Hän reflektoi reflektioryhmän näkemyksiä lähinnä ohjaajan kysyessä. Rauhoittumista Diana kertoi kaipaavansa aika ajoin, mutta koska hän toimii paremmin paineen alla ja ”näivetty” ilman sopivaa stressiä, hän koki kaipaavansa hidastamisen sijaan ennemmin selkeyttä. Sivustakatsovan lapsen rooliin olisi hänen mielestään joskus ”ihan kiva heittäytyä”. Diana kertoi harkinneensa itsekin erään reflektioijan valitsemaa lammaspaimenta esittävää korttia kuvaamaan suurta työmäärää ja vastuuta.

4.5 Elsa

Elsa kertoi ensimmäisen korttinsa käsittelyssä ongelmanratkaisun asiakkaan kanssa olevan työnsä ydintä, josta hän nauttii ja jossa hän on hyvä. Toista korttiaan käsitellessään hän kertoi poliittisen päätöksentekojärjestelmän puolella tekemästään työstä ja haasteesta toimia viisaasti kummassakin tehtävässä.

Ja sitte se toinen puoli, ehkä jatkumo, jos aattelee et tää on sarjakuva nii sit mä siirryin rakenteen tasolle missä on kaiken näkösiä foorumeita ja monenlaisia

puhujia ja paljon tekstiä ja paljon lakitekstiä ja tässä on poliittinen päätöksentekojärjestelmä ja kaikki tämmönen, ja mä koen et tämä tarina jatkuu täällä että mä joudun ja saan toimia molemmissa, ja täällä tehdä myös näkyväksi sitä vyyhteä mitä mä täällä teen, niin tämä on se joka antaa oikeutuksen ja luvan tehdä tätä, ja mun pitäis viisaasti osata toimia niissä molemmissa.

Kolmatta korttiaan käsitellessään Elsa kertoi kantavansa taakkaa sekä asiakastyön että politiikan suuntaan, mutta kokevansa taakan olevan kuitenkin yhteinen eikä vain hänen itsensä kannettavana ja ratkaistavana. Teemoja Elsan kertomuksessa olivat ongelmanratkaisu asiakkaan kanssa, työstä nauttiminen, rakenteen tasolla toimiminen, asiakastyön oikeutus ja näkyväksi tekeminen sekä taakan kantaminen yksin ja yhteistyössä.

Reflektioryhmä nosti esiin erityisesti työn monipuolisuuteen ja mielekkyyteen sekä työympäristön tukeen liittyviä teemoja. Työn monipuolisuus ja vastuullisuus nähtiin mieluisana ja mielekkäänä, ja myös vahvuutena ja muutosvoimana. Voimaantuminen esiintyi myös reflektiossa. Omasta hyvinvoinnista huolehtiminen ja tasapainon ylläpitäminen kertojan tilanteessa oli tärkeää reflektioijille. Hyvä vuorovaikutus, työympäristön tuki ja turvaverkko koettiin myös tärkeänä.

Elsa ei tarttunut erityisesti mihinkään reflektioryhmän sanomaan. Hän totesi lyhyesti, ettei prosessin alussa ollut sama tunne kuin reflektio-osuuden jälkeen. Hän kertoi reflektion olevan tärkeää, koska usein toisen sanomana asioiden oikean laidan huomaa.

4.6 Kertomisjärjestyksen vaikutus

Kertomisjärjestys näkyi kertomuksissa, reflektiossa ja reflektion refleктоimisessa. Tästä syystä kertojien nimet on muokattu aakkosjärjestykseen kuvaamaan helpolla tavalla kertomisjärjestystä. Amalian ja Bertan kertomusten käsittely kesti kummallakin noin puoli tuntia. Amalian tapauksessa prosessin opetteluun meni aikaa, ja ohjaaja osallistui työskentelyyn melko paljon. Bertta puhui hyvin pitkästi; reilusti yli puolet hänen puolituntisestaan oli hänen omia puheenvuorojaan. Cecilian päähenkilövuoro kesti noin vartin ja Dianan ja Elsan kummankin noin kymmenen minuuttia. Cecilia kertoi, että hänellä oli vaikea olla ”vapaassa tilassa”, kun hän pelkäsi, etteivät Diana ja Elsa ehdi kertoa omia kertomuksiaan.

Amalian kertomusta reflektoidessa reflektioijat toivat esiin omia kokemuksiaan ja refleктоivat monisanaisemmin ja pitemmin kuin muiden kohdalla. Bertan ja Cecilian kohdalla yksi tai kaksi reflektioijaa kertoi omasta kokemuksestaan teemaan liittyen. Dianan ja Elsan kertomuksia refleктоitiin tuomatta omia kokemuksia esiin. Prosessi meni koko ajan nopeammaksi. Amalia ja Bertta keskittyivät refleктоimaan yksittäisiä refleктоijien kortteja ja ajatuksia. Diana vastasi ohjaajan kysymyksiin kahdesta reflektiokortista. Cecilia ja Elsa eivät tarttuneet mihinkään tiettyyn teemaan, jolloin reflektion vaikutuksesta alkuperäiseen kertomukseen ei saatu tietoa.

4.7 Tarinalliset elementit, juonellisuus ja värit kertomuksissa ja reflektiossa

Amalian kertomus ja sen käsittely oli tarinallisten elementtien suhteen rikasta. Amalia kuvaili kahden ensimmäisen kuvansa hahmoja ajattelevina ja toimivina. Ensimmäinen kortti keskittyi menneisyyteen, mutta toinen nykyisyyteen ja tulevaisuuteen. Kettu oli voimakas metafora omille salatuille toiveille. Kolmannen kortin kuvaama epämääräisyyttä ja yksinäisyyttä Amalian oli vaikea sanoittaa, mutta hän kertoi esimerkin autolla ajamisesta sumussa näkemättä maisemia. Reflektioryhmä kertoi valitsemillaan kuvilla monia muutostarinoita, joissa näkyi osin heidän omat kokemuksensa Amalian teemoista. Esimerkkejä voimakkaista kielikuvista, joihin Amaliakin reagoi, olivat amputoitu jalka, repeytynyt takki ja raudoitetun betonin roikkuminen purkumaalla.

Bertan kertomusta väritti juurta jaksain selitetty vertaus ihmisistä omilla paikoillaan ekosysteemissä erilaisten lintujen tapaan. Bertta kuvasi linnuilla sekä vapautta että lajityypillistä toimintaa. Ensimmäinen osio ei sisältänyt varsinaista juonta vaan kertoi vain nykyisyydestä. Toinen kertomuksen osio sen sijaan oli selkeä juonellinen tarina, jossa elämä ”ei ole koskaan ollut selvää” ja identiteettiä selvitetään edelleen, mutta aina on selvinnyt ja elämä kantaa tulevaisuudessakin. Kolmannessa kuvassa Bertta näki ensin raamatullisia viittauksia, joihin suhtautuminen oli negatiivista, mutta hän käänsi sitten kuvailun positiiviseksi. Reflektioryhmä ehkä hieman yllättäen antoi suoraa kannustusta Bertalle oman paikan etsinnässä: täysillä eteenpäin vain, häkää pönttöön... Reflektio keskittyi nykytilan ja tulevaisuuden aikoihin. Ballerinatossuja kuvaava reflektio sisälsi perinteisen juonen, jossa tanssija on jo toteuttanut toiveitaan ja tietää mitä tehdä seuraavaksi, mutta pohtii vielä

valintojaan. Tanssija suuntautuu kuitenkin vahvasti tulevaisuuteen ja pitää vaikeudet takalalla. Muita voimakkaita metaforia Bertan kertomuksen reflektiossa olivat langan kehrääminen ja kankaan kutominen velvollisuuksien ja sääntöjen noudattamisena, menneisyyden kantaminen laukussa sekä elämän ilot erilaisina värikkäinä hedelminä.

Cecilian, Dianan ja Elsan kertomukset kertoivat lähinnä nykyisyydestä ja jonkin verran tulevaisuudesta, eikä niissä ollut juonta alku-muutos-loppu-mielessä. Kertomukset käsitelivät enimmäkseen ajatuksia ja tunteita ja kuvailivat tilanteita tuomatta esiin intentioiden aikaansaamaa toimintaa. Dianan maininta työpöydän ja työn siisteydestä huolimatta ajatusten sekaisuudesta ja kuormituksesta tosin teki mielenkiintoisen vastakkainasettelun sisäisen ja ulkoisen todellisuuden välille. Cecilian, Dianan ja Elsan tarinoiden reflektio suuntautui myös nykyisyyteen ja tulevaisuuteen lukuun ottamatta yhtä puheenvuoroa Dianan kertomuksesta, jossa reflektioija viittasi jo saavutettuihin tuloksiin. Rajattu aika näiden kolmen kertomuksen käsittelyyn vaikutti todennäköisesti puheenvuorojen tarinalliseen köyhyyteen verrattuna Amalian ja Bertan kertomuksiin ja niitä reflektioiviin puheenvuoroihin. Vaikuttavia kielikuvia löytyi toki myös Cecilian, Dianan ja Elsan kertomusten analyysissä. Esimerkiksi eräs reflektioija kuvasi Cecilian kertomuksen muutoksen ja tasapainon teemoja metaforalla virtaavasta vedestä. Veden alla on kiviä, jotka pysyvät suurin piirtein paikallaan, vaikka vesi virtaa niiden päältä jatkuvasti. Maailma ja ihmiset muuttuvat, mutta täytyy löytää peruskivet, joihin tukeutua, jotta pysyy virrassa mukana.

Värit nousivat esiin joissakin kertomuksissa ja reflektioissa, mutta joissakin eivät ollenkaan. Bertta kertoi viimeisessä kuvassaan näkyvän keltaisen värin symboloivan hänelle iloa, avoimuutta ja hyvää energiaa. Reflektiossa värien avulla tulkittiin kertomuksen sävyjä ja tunteita: punainen matto varmuutena, rentoutena ja johdattajana, punainen vahva tuki-ihminen uuteen rohkaisijana, valkoinen väri ja värikkäät kukat ilona ja valona, keltaiset ballerinatossut vahvuutena, keltainen tomu oman jutun toteuttamisen jälkeen, sininen liina vaikeuksien kuvaajana. Diana kertoi viimeisessä kuvassaan olevien värien ja kukkien kuvaavan hänelle hänen työnsä hyviä asioita, toivoa ja tuloksia. Dianan kertomusta reflektoidessaan reflektioijat nostivat myös esiin värejä: värit sanomalehden päällä kuvaamassa iloa sotkun ja paljon asian keskellä, vihreä toivon ja kasvun värinä, värikyys kuvaamassa työn monia puolia. Elsa ei itse nostanut esiin värejä kertomuksessaan, mutta reflektioijat kuvasivat vahvuutta

punaisen ja oranssin värin avulla. Elsan työn ja olemisen tasapainoa eräs refleктоija kuvasi kertomalla valitsemastaan kuvasta huokuvasta rauhasta, värien tasapainosta ja räiskyvän ja räikeän poissaolosta.

4.8 Saman kuvan ilmeneminen eri tavoilla

Seuraavassa esittelen kaksi esimerkkiä siitä, miten sama kuva ilmeni erilaisena eri kertojille. Kumpikin kuva valittiin kolmesti kuvaamaan työssä vastaan tulleita ilmiöitä ja kokemuksia. Kuva 1 esittää kalastusverkon selvittämistä, ja Kuvassa 2 hahmo kantaa saapasta. Aina kuvan jälkeen esitän ensin kuvaa käsittelevät sitaatit aikajärjestyksessä, minkä jälkeen esitän analyysin kuvan ilmenemisestä puhujille.

Kuva 1 Kalastusverkon selvittäminen

Bertta: *Pikkusen on homma solmussa! (naurahtaa) Täällä on rannalla kaks kaveria joista toinen pitelee verkkoja ja toinen selvittää alapaulaa. Mulla on ikään kun tämmönen vaihe mun päässä ja ympäristössä että mä en oo yksin selvimässä niitä verkkoja, eli sitä mun (ensimmäisen kortin) ajatusta et miten mä oman työympäristöni löydän tai muokkaan, tai et mä vähän kokeilen uusia juttuja, joista mä innostun ja sit samaan aikaan mul on kuitenkin semmosia vastuita, mitkä tarvii aikaa mut silti ei huvita. Lapsen innostus ajaa tekemään niitä kivoja juttuja ja sit on ne vastuut, mitkä ei niin kiinnostaa ja ne on pakko hoitaa, ja sit tulee vielä yks kolmas juttu, jota mä en ois ees osannu ajatella et koskaan elämässä kukaan tarjois mulle sellasta hommaa tehdä, ja sit mulla on vähä jutut solmussa täällä päässä et mitä mä nyt teen, että kun yhteen elämään ei mahdu kaikki, ei voi tehdä kaikkea. Niin mä nyt sitten vähä selvin niitä. Mutta en toki yksin ja kaikki ei ole aivan solmussa, suurin osa on ihan kondiksessa, rakenteet on aika selkeet. Mutta jotta mä saisin saaliikseni sen mitä mä tässä ensimmäisessä kortissani tavoittelen, niin mä haluaisin et se verkko on selvä. Samalla kun mä sanon tän, mä ymmärrän sen pienen perfektionistipiirteen itsessäni että tätähän on aina että kaikki pitäis olla tosi selvää eikä mulla oo koskaan mikään ihan selvää (nauraa) ollutkaan elämässä ja silti on ihan oikeesti vaikeistakin sotkuista selvinny ja elämä kantaa, luottamus on olemassa. No joo, mut toi sotkunen verkko tuli ja pysäytti.*

Diana: *Ja hyvin siihen (aiempaan korttiinsa) liittyen sitten, nää alkaaki olla samaa korttia, tämä verkkokortti, mikä tuli tuolla aiemminki että kaikesta siitä työmäärästä johtuen tuntuu että ajatukset on aika ajoin hyvinki sekasin. Et vaikka se työpöytä on siisti niin mun pää ei välttämättä ole sisältä kovin siisti.*

Elsa: *Mulla on kolme korttia, ensimmäinen on tämmönen mikä taisi olla useammallaki. Tuolla on tommonen vyyhdin, verkon selvittäminen ja tästä mulle tuli kauheen hyvä fiilis. Sanoit että tää on sen sotkun selvittämistä mutta tää on mun työn ydintä ja tää on se mistä mä kaikist eniten nautin ja missä koen olevani hyväkin. Se on semmosta ongelmanratkaisua ja tässä kortissa se on ihanaa vielä kun se on luontoympäristössä ja mä ajattelin että siinä roolit vaihtuu, välillä mä pidän verkkoo ja asiakas selvittää ja välillä toisin perin. Mutta tähän liittyy paljon semmosta hyvää.*

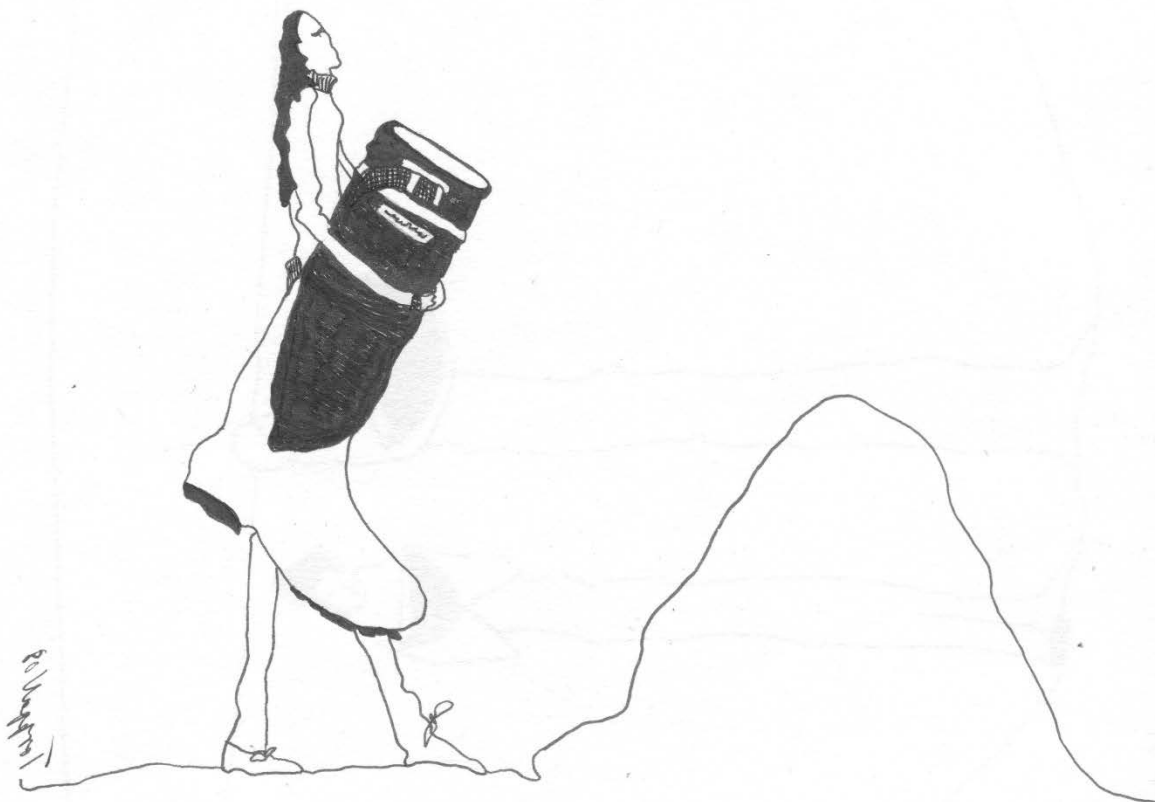
Näissä kertomuksissa kalastusverkon selvittäminen ilmeni kertojille monilla eri tavoilla. Sen nähtiin kuvaavan omien toiveiden ja vastuiden välisen suhteen selvittämistä, yhteistyötä, kaipuuta selvyteen, ajatusten sekaisuutta, ongelmanratkaisua, luontoa ja vaihtuvia rooleja. Kuvaan liitettiin sekä positiivisia että negatiivisia sävyjä. Bertta ja Diana näkivät kortissa lähinnä solmut, sekaisuuden ja selvittämisen, kun taas Elsa piti selvittämistä ihanana ongelmanratkaisuna, josta hän nauttii. Kuvan konkreettinen käsillä tekeminen kuvasti kaikkien kertomuksissa abstraktimpaa selvittämistyötä.

Bertan kuvailussa korostui ajatus, että valintojen tekeminen useista vaihtoehdoista on sotku, joka pitää selvittää. Hänelle solmu oli pään sisällä ja koostui valitsemisen vaikeudesta innostavien asioiden, unelmien mahdollisuuksien ja epämukavien vastuiden välillä. Kertomuksen sävyssä oli epävarmuutta ja synkkyyttä, koska Bertta haluaisi asioiden olevan selviä. Hän toi esiin kuitenkin myös valoisamman puolen: hänellä oli tukea tilanteen selvittämiseen, ja tämä valinnan vaikeus oli ainoita sekaisin olevia asioita hänen elämässään. Lisäksi hän toi esiin uskovansa selviävänsä tästäkin sotkusta, sillä menneisyydessä elämä on kantanut vaikeidenkin tilanteiden yli.

Dianalle kuva ilmeni ajatusten sekaisuuden kuvaajana. Hän kuvasi tiiviiseen tapaansa sekaisuuden ja siisteyden vastakkainasettelua. Hän koki Bertan tavoin, että ajatusten tulisi yleensä olla järjestyksessä, ja koska ne eivät ole, sotkua täytyy selvittää ja siisteyden tavoitteeseen täytyy päästä. Diana toi esiin ulkoisen ja sisäisen todellisuuden ristiriidan ikään kuin kulissin ylläpitämisenä.

Elsan näkemys kortista oli sävyltään täysin erilainen ja edusti tietyllä tapaa toista ääripäätä Bertan ja Dianan ajatuksiin verrattuna. Hän ajatteli kahden muun tavoin, että verkko oikenee selvittämällä sitä ja että selvä verkko on tavoite. Hän kuitenkin kertoi nauttivansa ongelmanratkaisuun kuuluvasta analysoinnista, pohdinnasta ja läpikäymisestä. Positiivinen omien vahvuuksien esilletuonti poikkesi muiden kertomusten massasta. Kortti, jonka kuvaama asia toi kahdelle muulle mieleen työn ongelmia, edustikin Elsalle asiaa, josta hän nauttii kaikista eniten työssään. Lisäksi hänen mainintansa ihanasta luonnosta viittaa siihen, että luonto tuo hänelle mielenrauhaa ja auttaa rentoutumaan vastapainona työlle. Elsalla saattoi olla myös toisten esiinnostamia negatiivisempia kokemuksia solmujen selvittämisestä, mutta hän päätti syventyä positiivisista tunteista ja kokemuksista kertomiseen. On mahdotonta tietää, oliko tämä positiivisuuden korostaminen kertomisjärjestyksestä johtuva valinta.

Kuva 2 Saappaan kantaminen

Reflektoija Bertan tarinasta: *Mä kuuntelen sua, mä kuulen et sä kerrot jotenki hirveen tärkeän asian sun historiasta, että se on tärkeä. Ei se liity siihen että pitää toimia tietyllä tavalla vaan et sulla on se oma historia minkä kaa sä tulet ja musta se oli toi kumisaapas jonka sisäl toi on jotenki ja sä katot vähä taaksepäin mut se on jotenki hirveen tärkeä.*

Diana: *Mulla on täällä ensimmäisenä... Ku kävin näitä kortteja läpi niin mulla pisti silmään ihminen joka kantaa isoa saapasta. Ja tää toi mulle ehkä omasta työstä mieleen sen vastuun ja ison työmäärän, jota mä yksikseni kannan.*

Elsa: *Ja sitte ehkä niitten (kahden aiemman korttinsa) välissä tai niitten jälkeen tulee tää saapaskuva mikä tuli jo useemmallaki ja ensimmäisenä se herätti monenlaisia mutta ku mä kuuntelin tätä niin.. Ensimmäisenä mulle tuli se ajatus et tää on semmonen urhoollinen suomalainen nainen joka kantaa taakkaansa päättäväisesti että minä kestäen kyllä. Mutta sitte itse asiassa enemmän tällä hetkellä se on semmonen että mä tajuan että jokainen meistä joutuu kantaan sen oman juttunsa ja meneen niitten kukkuloitten yli, mutta mä tiedän että mä vien sen tänne, näihin molempiin (asiakastyöhön ja rakenteen tasolle). Että mä tajuan että en mä ookaan yksin sen saappaani kanssa että mä meen takas sinne*

asiakastyöhön ja mulla on se sama saapas mukana ja täähän onkin mejän yhteinen saapas, eihän tää ollukaan se mun saapas. Ja samalla lailla mä vien sen tänne, että hei, eihän tää oo ollenkaan mun oma saapas et mä vien sen tänne ja me se ratkastaan täällä yhdessä. Ja Dianalla on aika merkittävä rooli itse asiassa tässä (nauraa) saappaan kantamisessa.

Kuva, jossa nainen kantaa isoa kumisaapasta, ilmeni kertomuksissa eri tavoin. Kantaminen nousi olennaisimmaksi asiaksi kaikissa kertomuksissa. Saappaan kantaminen ilmeni Bertan kertomusta refleктоivalle osallistujalle oman historian mukana kantamisena. Suhde saappaan ja sitä kantavan henkilön välillä oli hänen tulkinnassaan moniulotteinen ja vaikea. On mielenkiintoista, että refleктоija nosti Bertan menneisyyden konkreettiseksi mukana kannettavaksi asiaksi. Historia vaikuttaa toimintatapaan ja elämään paljon, vaikka muutkin asiat vaikuttavat valintoihin. Refleктоija ei sanonut sitä suoraan, mutta uskon saappaan suhteellisen suuren koon vaikuttaneen hänen valintaansa ottaa juuri tämä kortti. Näin oman historian merkittävyys tuli konkreettisesti esiin. Hän tulkitsi kuvan henkilön katsovan vähän taakseen, mikä sopii hänen tulkintaansa menneisyyteen katsomisesta eteenpäin mennessä. Kuvan kumpua refleктоija ei nostanut esiin.

Dianalle kuvan naisen kokoon nähden suuri saapas kuvasi yksin kannettavaa vastuuta ja isoa työmäärää. Hänen kertomuksessaan saapas oli raskas taakka. Yksinäisyys ja taakan kantaminen tuntuivat epämiellyttäviltä.

Elsa näki kuvan aluksi samaan tyyliin kuin Diana. Kuva toi hänen mieleensä sisukkaan ja periksiantamattoman selviytymisen raskasta taakkaa kantaessa. Hän kuitenkin löysi kuvasta toisenlaisiakin sävyjä, jotka kertoivat hänen kokemuksistaan paremmin. Hän tulkitsi kuvan yhteisölliseksi ongelmanratkaisuksi, yhteistyöksi ja taakan jakamiseksi. Saapas ilmeni taakan sijasta neutraalina työn sisältönä ja samalla ikään kuin viestikapulana. Elsa oli oivaltanut työssään, että kaikilla työntekijöillä ja asiakkaila on yhteinen ”saapas”, tehtävä, ja kun kaikki huolehtivat siitä vuorollaan, on taakka helpompi kantaa suurienkin esteiden yli. Yhteiseen tavoitteeseen eli ongelman ratkaisuun pyritään, vaikka tekemisen sisältö olisi välillä raskas. Hän koki merkittäväksi oivallukseksi, että hänellä on tukea työssään eikä taakka olekaan yksinäinen kantaa.

5 Pohdinta

Kärkkäisen (2012, 28) mukaan työnohjauksella on myönteisiä vaikutuksia muun muassa työn laatuun, tehokkuuteen ja asiakastyytyvyyteen, työntekijän ammatilliseen identiteettiin, ammatilliseen kasvuun, työssä jaksamiseen ja esimiestyön kehittymiseen. Tällä pro gradu - tutkimuksella ei kuitenkaan pyritty selvittämään kuvallista fenomenologiaa hyödyntävän työnohjausotteen vaikutuksia tai vertailemaan sitä muunlaisiin työnohjauksen muotoihin. Vaikutusten tutkiminen olisi vaatinut esimerkiksi osallistujien haastatteluita prosessin lopuksi. Tämän tutkimuksen kiinnostuksen kohteena oli nimenomaan uudenlaisen työnohjauksen ensimmäinen vaihe ja erityisesti sen kuvallista fenomenologiaa hyödyntävä menetelmä. Työnohjausotteen merkitystä asiantuntijatyön kehittämiseksi ja johtamiselle tutkittiin analysoimalla ensimmäisen alustan työnohjaustyöskentelyä narratiivisesti.

Kuvallinen työskentely oli eri kertojien kohdalla erilaista. Vaikka kaikkien kertojien kertomukset rakentuivat kolmen kuvakortin ympärille, kertojien välillä oli eroja siinä, millä tavoin eri korttien inspiroimia ilmiöitä liitettiin toisiinsa. Esimerkiksi Amalia kertoi kolmesta eri teemasta, jotka eivät hänen kokemuksensa mukaan liittyneet toisiinsa. Elsa taas puki kertomuksensa sarjakuvan muotoon kertoessaan ensin asiakastyöstä, sitten rakenteen tasolla toimimisesta ja kolmanneksi taakan kantamisesta molempien välillä. Bertan kaksi ensimmäistä korttia tuntuivat kertovan hyvin samanlaisista teemoista. Kertajat saattoivat kertoa paljon tietystä kortista ja teemasta ja vain mainita jonkin korteista. Bertta, Diana ja Elsa löysivät korttien avulla melko samantapaisia ilmiöitä tuotavaksi työnohjaukseen osaksi heidän kokemuksellisia työnkuviaan. Tämän voi huomata jo siitä, että he valitsivat osin samoja kuvia, kuten kävi ilmi käsitellessäni samojen kuvien ilmenemistä eri tavalla. Toiset osallistujat olivat vuolaampia ja yksityiskohtaisempia kertoessaan työnsä ilmiöistä ja kuvien herättämistä ajatuksista ja tunteista, kun taas esimerkiksi Diana oli hyvin niukkasanainen. Henkilöiden luontevuus jakaa henkilökohtaisia ajatuksiaan ryhmätilanteessa vaihtelee ja vaikuttaa työskentelyyn todennäköisesti muissakin ryhmämuotoisissa työnohjaustilanteissa.

Aikapaine oli tässä aineistossa tekijä, joka todennäköisesti vaikutti negatiivisesti viimeisten kertojien eli Cecilian, Dianan ja Elsan työskentelyyn. Kuvallista fenomenologiaa hyödyntävä

työnohjausote vaatii aikaa, ja sitä ei ollut kaikilla tasapuolisesti. Ohjaaja kertoi tapaamisen alussa, että kaikkien tulee saada käyttää tarvitsemansa aika omalla vuorollaan ja työskentelyä voidaan jatkaa seuraavalla kerralla, joka oli noin kahden kuukauden päästä tästä tapaamisesta. Tästä huolimatta viimeiset ohjattavat toivat esiin sekä sanallisesti että epäsuorasti työskentelytapaansa tiivistämällä haluavansa ehtiä käsitellä kaikkien kertomukset ensimmäisen kaksituntisen tapaamisen aikana. Kun verrataan Amaliaan ja Berttaan, kolmen viimeisen kertojan vuorolla tämä kiireen tuntu vaikutti kertomuksen yksityiskohtaisuuteen, juonellisuuteen ja narratiivisen kielen määrään, reflektiopuheenvuorojen laajuuteen ja omakohtaisuuteen sekä erityisesti reflektion jälkeiseen kertojan puheenvuoroon. Tarinankerronnan kontekstilla oli näin aiempien tutkimustulosten mukaisesti merkitystä sille, millainen kertomuksesta tuli (Mishler 1986; Feldman et al. 2004; Polkinhorne 2007). Tästä tutkimuksesta voidaankin vetää johtopäätös, että aikapaine ei sovi kuvallista fenomenologiaa hyödyntävään työnohjausotteeseen. Amalia ja Bertta saivat todennäköisesti ainakin tässä ensimmäisessä vaiheessa työnohjauksesta enemmän irti, sillä heidän kokemukselliset työnkuvansa piirtyivät esiin tarkempina ja monisanaisempina. Näin heillä oli kenties paremmat lähtökohdat hyödyntää työskentelyä seuraavilla kahdella alustalla asiantuntijatyönsä kehittämisessä.

Yleisesti ottaen työnohjauksessa hyödynnetty reflektioryhmä rikastutti työskentelyä ja auttoi tekemään kertojan kokemuksellista työnkuvaa monipuolisesti näkyväksi. Amalia esitti reflektion jälkeen positiivisempia sävyjä ja yksityiskohtia kertomuksestaan. Hän tuntui myös saaneen reflektiopuheenvuoroista lisää sanoja tuntemuksiensa kuvaamiseen. Uusia ajatuksia reflektio toi ainakin kahdesta merkittävältä vaikuttavasta asiasta, joista erityisesti amputoitu jalka kuvaamassa menetystä tuli voimakkaasti esiin reflektion jälkeisessä puheenvuorossa. Tämä oli kenties koko aineiston erottuvin kuvallisen työskentelyn ja reflektion anti, koska se oli ajatuksena ja kuvana niin voimakas ja jäi myös Amalian omassa pohdinnassa selvästi vaivaamaan keskeneräisenä. Se oli myös yksi ainutkertaisista avautumista (Morgan 2004; Leppänen 2007; White 2008), joita työskentely nosti esiin. Kertojien kertoessa kuvien avulla työnsä ilmiöistä he rakensivat pääjuonta, ja reflektioryhmä löysi kertomuksista osin olemassaolevia ajatuksia vahvistavia ajatuksia, mutta myös paljon uusia oivalluksia synnyttäviä sivujuonia. Joskus uudet teemat, ajatukset ja kuvat kumpusivat selvästi reflektioijan omasta kokemuksesta, joskus jostain pienestä, mitä kertoja oli maininnut ja mitä

reflektioija halusi vahvistaa. Useimmat ainutkertaiset avautumat vaikuttivat saavan kertojan pohtimaan niiden mahdollisuutta sopia kokemusmaailmaansa. Työnohjausprosessin seuraavalla alustalla näitä uusia avauksia voitiin käyttää tai olla käyttämättä, mutta ainakin ovi pohdinnalle avattiin.

Bertta sai kertomansa mukaan reflektioryhmältä rohkaisua, kannustusta, tukea ja turvaa. Tässä kävi ilmi, miten vaikeaa fenomenologiseen työskentelyotteeseen kuuluva ohje tulkintojen ja arvottamisen kitkemisestä oli reflektioijille. Reflektioijat innostuivat muutaman kerran kannustamaan tai ohjeistamaan ohjattavia. Vastuuohjaajan kanssa käymissäni keskusteluissa Nevala kertoi ohjattavien antaneen reflektioijille palautetta kannustamisesta ja ohjeistamisesta, joten todennäköisesti ohjattavat tunsivat olonsa mukavammaksi tai hyötyvänsä prosessista enemmän, kun reflektioijat pysyivät neutraaleina. Tämän tutkimuksen perusteella ei voida kuitenkaan tulkita, mitä mahdollista haittaa (tai hyötyä) esimerkiksi kannustaminen toi Bertan työnohjausprosessiin. Reflektion tavat ja vaikutukset olisivatkin mielenkiintoisia jatkotutkimuksen aiheita. Yleisesti ottaen reflektiosta oli Bertalle hyötyä. Hän pohti yksittäisiä reflektiopuheenvuoroja ja syvensi niiden kautta omaa kertomustaan löytäen myös uusia teemoja. Hän oivalsi muun muassa oman historiansa tärkeyden itselleen. Bertan tarinan kaari sai positiivisen ja luottavaisen sävyn lopun tulevaisuuspohdinnassa.

Cecilian mukaan reflektiossa kiteytettiin hänen ajatuksiaan ja niitä myös kehitettiin eteenpäin. Diana ei tuonut esiin reflektion vaikutuksia. Elsa kertoi arvostaneensa reflektiota, koska hänen mukaansa usein toisen ääneen sanomana asioiden oikean laidan huomaa. Tällä hän antoi ymmärtää oivaltaneensa jotain alkuperäisestä kertomuksestaan. Lisäksi hän kertoi tunteensa vaihtuneen reflektion vaikutuksesta. Oivallus ja tunne eivät konkretisoituneet sanalliseen muotoon ensimmäisellä alustalla, mutta saattoivat kuitenkin johtaa kokemuksellisen työnkuvan monipuolisempaan ilmenemiseen ja hyödyntämiseen seuraavan alustan miniatyyritutkimuksissa. Cecilialle ja Dianalle työskentelymuodon reflektiosta ei välttämättä ollut suurta hyötyä työnohjauksen käyttämisessä asiantuntijatyön kehittämiseksi, mutta voi olla, että reflektio sai heissä kuitenkin aikaan vastakaikua ja pohdittavaa eri näkökulmista.

Kertomusten ja niiden välittämien merkitysten tulkinta vaihtelee ihmisten kesken (Boje 1995; Feldman et al. 2004; Flory & Iglesias 2010), mikä kävi mielenkiintoisilla tavoilla ilmi aineistossa.

Sama kertomus herätti eri reflektioijissa erilaisia tunteita ja ajatuksia, ja tärkeältä tuntuvia asioita oli hyvin monenlaisia. Toisinaan kertomuksen reflektioijan esiinnostama ajatus sopi huonosti kertojan kokemukseen. Kuvakorteissa nähtiin erilaisia ilmiöitä ja sävyjä, kuten kävi ilmi kantamista ja selvittämistä kuvaavien kuvien kohdalla. Kuvat olivat sopivan monitulkintaisia ja epämääräisiä ja kutsuivat näkemään mahdollisia maailmoja, niin kuin hyvät kertomukset Brunerin (1984) mukaan. Kaksi useimmiten valittua kuvaa olivat molemmat mustavalkoisia, mikä on mielenkiintoinen yksityiskohta mutta josta ei voida tässä tutkimuksessa vetää mitään johtopäätöksiä. Mustavalkoisuudesta ei mainittu työskentelyssä muutenkaan mitään, mutta erilaiset värit ilmenivät eri tavoilla ja olivat mielenkiintoisesti läsnä kerronnassa.

Kuvallinen työskentely rakensi työnohjausprosessiin sopivalta tuntuvan tavan kertoa työn ilmiöistä. Työskentelyssä käytettiin paljon kuvallista kieltä ja tarinallisia elementtejä, joilla osallistujat tuntuivat pääsevän käsiksi ilmiöihin ja tunteisiin. Mukana oli melko paljon juonellisia tarinoita, vaikka myös paljon fragmenttista kerrontaa. Brunerin (1986) mukaan ihmisten mielissä oleva tarinakehikko tarjoaa perustan totuttuja kertomisen sisältöjä ja tapoja, ja näissä mahdollisissa maailmoissa ihmiset ajattelevat ja määrittelevät itseään. Kokemuksellisen työnkuvan määrittelyssä kuvallisen työskentelyn avulla yritetään päästä pois vakiintuneista käsitteistä ja kenties myös vakiintuneista tarinoista, eli vapauttaa itsensä kertomaan juuri omaa tarinaansa ja omia kokemuksiaan suhteessa ympäristöönsä. Vaikutti siltä, että pääasiassa tähän tavoitteeseen päästiin.

Narratiivinen analyysi sopi tämän aineiston analyysimenetelmäksi hyvin. Halusin tarkastella kuvien käyttämistä työstä kertomisen apuvälineinä sekä työnohjauksen kertomuksellista monikerroksisuutta, ja tätä kautta työskentelytavan antia asiantuntijatyön kehittämiseksi ja johtamiselle. Työelämästä kertominen mielekkäästi ei tämänkään tutkimuksen mukaan ole pelkästään juonellistavien kertomusten kertomista (mm. Tökkäri 2012), joten oli hyvä, että huomioin narratiivisessa analyysissä myös fragmenttisen kerronnan. Narratiiviseen kieleen sekä fenomenologiseen ja impressionistiseen asenteeseen pyrkivä työskentely oli myös hyvin hedelmällinen aineisto tulkita narratiivisen analyysin keinoin.

Montaasiohjauksen ensimmäisellä alustalla pyrkimys oli, että osallistujat eivät tulkitsisi puhettaan tai tavoittelisi loogista kerrontaa, vaan analyysin aika olisi vasta työskentelyn seuraavassa vaiheessa. Olisikin mielenkiintoista pystyä katsomaan rinnakkain tutkijan narratiivista analyysiä ja sitä, mitä Asetelmia-ohjaukseen osallistuneet itse rakensivat puheestaan seuraavalla alustalla.¹ Kummatkin lähtivät ensimmäisen tapaamiskerran kuvallisuutta ja fenomenologiaa soveltavasta työskentelystä, ja sama materiaali muuttui ohjattavien ihmisten ja tutkijan käsissä. Tällainen tutkimusmahdollisuus toisi arvokasta tietoa esimerkiksi narratiivisen logiikan rakentamisesta, kertomusten tulkinnasta, omakohtaisuuden merkityksestä analyysissä sekä itsensä tutkimisesta ja johtamisesta. Montaasiohjauksen kokonaista prosessia olisi myös mielenkiintoista tutkia videoimalla tapaamiset ja täydentämällä aineistoa haastatteluilla, jolloin saataisiin kokonaisvaltaisemmin näkemystä tällaisen työnohjauksen käytöstä ja vaikutuksista asiantuntijatyön kehittämisessä ja johtamisessa.

Tämä tutkimus toimi hyvänä avauksena ensimmäisen alustan työskentelyn tarkasteluun. Tutkimuksen perusteella osallistujien kokemukselliset työnkuvat saatiin nähtäville hyvin, vaikka aikapaine rajoitti osan työskentelyä. Tästä vaiheesta oli kuitenkin hyvä jatkaa seuraaville alustoille. Kuvallinen fenomenologia oli läsnä tällä alustalla, ja työnohjausotteen anti oli päästä kuvien kautta kokemukselliseen työnkuvaan käsiksi. Oli tärkeää saada ilmiöt ensin esiin, sillä seuraavassa vaiheessa oli tarkoitus tutkia ilmiöitä tarkemmin ja sitä kautta valmistautua muutokseen. Tämä oman työn ilmiöiden näkyväksi tekeminen oli tutkimuksen mukaan kuvallista fenomenologiaa hyödyntävän työnohjausotteen tärkein merkitys asiantuntijatyön kehittämiselle ja johtamiselle. Ihmisen ja työn suhde on alati muuttuva ja haasteellinen, ja esimerkiksi tällainen työnohjaus voi auttaa ihmisiä työn ilmiöiden työstämisessä. Teoreettisesti perustelluille työnohjausotteille on kysyntää. Kuten Keskinen (2014b) toteaa työnohjauksen tulevaisuutta pohtiessaan: työnohjauksen täytyy kyetä monipuolistumaan ja vastaamaan muuttuvan työnohjauksen tarpeisiin.

---

¹ Kyseisestä ehdotuksesta kiitän Johanna Nevalaa, joka esitti ajatuksen minulle sähköpostiviestissään, jossa hän asiantuntijan roolissa kommentoi tutkielmaani.

Lähteet

- Abbott, H.P. (2002). *The Cambridge Introduction to Narrative*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bachelard, G. (2003). *Tilan poetiikka*. Helsinki: Nemo.
- Beddoe, L. (2012). External Supervision in Social Work: Power, Space, Risk, and the Search for Safety. *Australian Social Work* 65 (2), 197-213.
- Boje, D.M. (1995). "Stories of the storytelling organization: a postmodern analysis of Disney as 'Tamara-land'". *Academy of Management Journal* 38 (4), 997-1035.
- Brown, J.S., Denning, S., Groh, K. & Pursak, L. (2005). *Storytelling in Organizations: How Narrative and Storytelling are Transforming Twenty-first Century Management*. Burlington, MA: Elsevier Butterworth-Heinemann.
- Bruner, J. (1986). *Actual Minds, Possible Worlds*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bruner, J. (1990). *Acts of Meaning*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Erkkilä, R. (2008). Narratiivinen kokemuksen tutkimus: Koettu paikka, tarina ja kuvaus. Teoksessa J. Perttula & T. Latomaa (toim.): *Kokemuksen tutkimus: Merkitys, tulkinta, ymmärtäminen*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 195-226.
- Feldman, M., Sköldberg, K., Brown, R. & Horner, D. (2004). Making sense of stories: a rhetorical approach to narrative analysis. *Journal of Public Administration Research and Theory* 14(2), 147-170.
- Flory, M. & Iglesias, O. (2010). Once upon a time. *Journal of Organizational Change Management* 23 (2), 113-119.
- Gabriel, Y. (2000). *Storytelling in Organizations: Facts, Fictions, and Fantasies*. Oxford: Oxford University Press.
- Gabriel, Y. (2004). Narratives, stories and texts. Teoksessa D. Grant, C. Hardy & C. Osrick (toim.): *The Sage Handbook of Organizational Discourse*. London: Sage, 61-77.
- Gergen, K.J. & Gergen, M.M. (1986). Narrative Form and the Construction of Psychological Science. Teoksessa T. Sarbin (toim.): *Narrative Psychology. The Storied Nature of Human Conduct*. New York: Praeger Press.
- Giorgi, A. & Giorgi, B. (2003). The descriptive phenomenological psychological method. Teoksessa P.M. Camic & J.E. Rhodes (toim.): *Qualitative research in psychology:*

expanding perspectives in methodology and design. Washington, DC: American Psychological Association, 243-273.

- Hair, H. J. (2013). The Purpose and Duration of Supervision, and the Training and Discipline of Supervisors: What Social Workers Say They Need to Provide Effective Services. *British Journal of Social Work* 43 (8), 1562–1588.
- Hellbom, K. (2005). Business coaching – tavoitteellinen henkilökohtainen ohjaus yrityselämässä. Teoksessa S. Keskinen, L. Leimala & A. Romana (toim.): *Työnohjaus, sparraus ja coaching esimiestyössä*. Turku: Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus, 87-98.
- Hänninen, V. (1999). *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampere: Vammalan Kirjapaino Oy.
- Jylhä, E. (2005). ”Esimiestyön kehittäminen lähtee itsestä” – Esimiestyön kehittämisen menetelmiä. Teoksessa S. Keskinen, L. Leimala & A. Romana (toim.): *Työnohjaus, sparraus ja coaching esimiestyössä*. Turku: Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus, 13-31.
- Järvinen, P. (2000). *Esimies ja työyhteisön kehittäminen*. Helsinki: WSOY.
- Kajala, R. (2005). Esimiesten ryhmätyönohjaus yksilön ja organisaation oppimisen näkökulmasta. Teoksessa S. Keskinen, L. Leimala & A. Romana (toim.): *Työnohjaus, sparraus ja coaching esimiestyössä*. Turku: Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus, 35-50.
- Keskinen, S. (2014a). Superviisauudesta oppimisen ohjaamiseksi – työnohjauksen määrittelyn muuttuminen ja moninaisuus. Teoksessa K. Ranne, S. Keskinen & K. Tapiala (toim.): *Suomalaisen työnohjauksen juurilla – Katse tulevaisuuteen*. Eura: Suomen Työnohjaajat ry, STORy, 13-27.
- Keskinen, S. (2014b). Tarvitaanko työnohjausta tulevaisuudessakin? Teoksessa K. Ranne, S. Keskinen & K. Tapiala (toim.): *Suomalaisen työnohjauksen juurilla – Katse tulevaisuuteen*. Eura: Suomen Työnohjaajat ry, STORy, 151-166.
- Kärkkäinen, M-L. (2012). Työnohjauksen monimuotoisuus. Teoksessa A. Kallasvuo, A. Koski, U. Kyrönseppä & M-L. Kärkkäinen (toim.): *Työyhteisön työnohjaus*. Helsinki: Sanoma Pro, 14-30.
- Laine, P. (toim.) (2012). *Luovuutta työhön – Taidelähtöiset menetelmät työhyvinvoinnin ja työnohjauksen välineinä*. Kuopio: UNIPress.

- Lehtomaa, M. (2008). Fenomenologinen kokemuksen tutkimus: Haastattelu, analyysi ja ymmärtäminen. Teoksessa J. Perttula & T. Latomaa (toim.): *Kokemuksen tutkimus: Merkitys, tulkinta, ymmärtäminen*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 163-194.
- Leppänen, S. (2007). Narratiivinen työtapa johdon ja esimiesten coachingissa. Teoksessa A. Aro, T. Feldt & V. Ruohomäki (toim.): *Puheenvuoroja työ- ja organisaatiopsykologiasta : työ- ja organisaatiopsykologit ry:n vuosikirja*. Helsinki: Edita, 198-220.
- Lybeck, K. (2012). Työtä taiteella – ekspressiivisten taiteiden menetelmät työnohjauksessa. Teoksessa P. Laine (toim.): *Luovuutta työhön – Taidelähtöiset menetelmät työhyvinvoinnin ja työnohjauksen välineinä*. Kuopio: UNIpress. 91-104.
- Mishler, E. (1986). *Research Interviewing: Context and Narrative*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Morgan, A. (2004). *Johdatus narratiiviseen terapiaan*. Helsinki: Kuva ja mieli.
- Murray, K. (1989). The Construction of Identity in the Narratives of Romance and Comedy. Teoksessa J. Shotter & K. Gergen (toim.): *Texts of Identity*. London: Sage.
- Murray, M. (2008). Narrative psychology. Teoksessa J. Smith (toim.) (2008). *Qualitative Psychology: a practical guide to research methods*. Los Angeles: Sage.
- Nevala, J. (2015a). *Montaasiohjaus*. Luettu 1.6.2016. <<http://www.montaasiohjaus.fi/>>.
- Nevala, J. (2015b). *Montaasiohjauksen käsikirjoitus*. Julkaisematon teos.
- Nummelin, T. (2007). *Keskusteleva esimiestyö – Opitaan kokemuksesta*. Helsinki: WSOYpro.
- Onnismaa, J. (2003). *Epävarmuuden paluu. Ohjauksen ja ohjausasiantuntijuuden muutos*. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja 91. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Onnismaa, J. (2007). *Ohjaus- ja neuvontatyö: aikaa, huomiota ja kunnioitusta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Peavy, R. (2004). Sosiodynaaminen näkökulma ja ohjauksen käytäntö. Suom. Petri Auvinen. Teoksessa J. Onnismaa, H. Pasanen & T. Spangar (toim.): *Ohjaus ammattina ja tieteenalana. Osa III. Ohjauksen välineet*. Jyväskylä: PS-kustannus, 16-47 (alkuteksti 2001).
- Perttula, J. (2008). Kokemus ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa J. Perttula & T. Latomaa (toim.): *Kokemuksen tutkimus:*

- Merkitys, tulkinta, ymmärtäminen*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 115-162.
- Polkinghorne, D. (2007). Validity issues in narrative research. *Qualitative Inquiry*, 13(4), 471-486.
- Punkanen, T. (2009). *Työnohjaus muutoksen moottorina*. Helsinki: Tammi.
- Ranne, K., Keskinen, S. & Tapiala, K. (toim.) (2014). *Suomalaisen työnohjauksen juurilla – Katse tulevaisuuteen*. Eura: Suomen Työnohjaajat ry, STORY.
- Rauhala, L. (1995). *Tajunnan itsepuolustus*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Romana, A. & Leimala, L. (2005). Yksilötyönohjaus, sparraus ja coaching esimiesten kokemuksina. Teoksessa S. Keskinen, L. Leimala & A. Romana (toim.): *Työnohjaus, sparraus ja coaching esimiestyössä*. Turku: Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus, 71-86.
- Räsänen, M. (2006). Työnohjaus ja työhyvinvointi. Teoksessa P. Vesterinen (toim.): *Työhyvinvointi ja esimiestyö*. Helsinki: WSOYpro, 163-171.
- Siltala, P. (2004). Työnohjauksen välineet. Teoksessa J. Onnismaa, H. Pasanen & T. Spangar (toim.): *Ohjaus ammattina ja tieteenalana. Osa III. Ohjauksen välineet*. Jyväskylä: PS-kustannus, 241-253.
- Thiboutot, C., Martinez, A., & Jager, D. (1999). Gaston Bachelard and phenomenology: Outline of a theory of the imagination. *Journal Of Phenomenological Psychology*, 30(1), 1.
- Tolska, T. (2002). *Kertova mieli: Jerome Brunerin narratiivikäsitys*. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 178. Helsinki: Yliopistopaino.
- Tökkäri, V. (2012). *Käsittämätöntä! Mielekkyyden luomisen keinot ja funktiot työyhteisön kertomuksissa*. Acta Universitatis Lapponiensis 227. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Vanne, T. & Ruohonen, M. (2005). Esimiesten ryhmätyönohjaus kokemuksellisen oppimisen prosessina ICT-alalla. Teoksessa S. Keskinen, L. Leimala & A. Romana (toim.): *Työnohjaus, sparraus ja coaching esimiestyössä*. Turku: Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus, 51-69.
- White, M. (2008). *Karttoja narratiiviseen työskentelyyn*. Helsinki: Kuva ja mieli.
- Williams, A. (2000). *Visuaalinen ja toiminnallinen työnohjaus – Roolit, tavoitteet ja menetelmät*. Tampere: Resurssi.